

บทที่ 5

บทวิเคราะห์

จากบทที่ 4 ได้ทราบถึงประวัติชีวิตและแนวความคิดการพัฒนาชุมชนชนบทของพระธรรมดิลก ผู้ซึ่งเป็นผู้นำทางความคิดของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท หรือ ศพช. อย่างละเอียดไปแล้ว นั้น ทั้งนี้โดยส่วนใหญ่ได้อ้างอิงเอกสารเท่าที่มีเผยแพร่ แต่ข้อมูลในบางแง่มุมที่มีความละเอียดลึกซึ้ง อันประกอบด้วยทัศนคติ อารมณ์ ความรู้สึก หรือที่เป็นนามธรรม ข้อมูลนี้ได้เก็บรวบรวมโดยวิธีสัมภาษณ์ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยตามที่ได้ตั้งไว้

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

จากการเก็บข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในช่วงเวลาระหว่างเดือน เมษายน 2542 ถึง กุมภาพันธ์ 2543 ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีความทันสมัย ทันเหตุการณ์พอสมควร โดยมีผู้ให้สัมภาษณ์ดังรายชื่อปรากฏในบทที่ 3 ต่อไปนี้ จะได้แสดงให้เห็นแง่มุมสำคัญที่น่าสนใจในวงการการพัฒนาสังคมและชนบท ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ โดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) แบบไม่ใช้ทฤษฎี โดยการจำแนกข้อมูลเป็นชนิด ๆ (Typologies) เพื่อให้เห็นถึงขั้นตอนหรือลำดับของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันไป และวิธีการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบข้อมูลในหลายมิติเพื่อหาความสัมพันธ์ที่เป็นไปได้ ซึ่งมีกระบวนการตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 และต่อไปนี้จะได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นประเด็นอย่างลำดับ โดยแยกเป็น 9 คำถาม ต่อไปนี้

คำถามที่ 1	มีความเหมาะสมหรือไม่ประการใดที่พระสงฆ์จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ
------------	--

พระธรรมดิลก

เห็นว่ามีความเหมาะสมที่พระสงฆ์จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ เพราะ พระสงฆ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเป็นส่วนที่สังคม ชุมชนให้ความเชื่อถือในการเสริมแนวทางเกี่ยวกับความรู้ทางพุทธศาสนาแก่เยาวชน นิสิตนักศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางต่อไปในอนาคต เป็นสิ่งสำคัญ เพราะศาสนาเป็นหลักของจิตใจ การทำงานถ้าขาดหลักธรรมไม่มีหลักทางจิตใจ ไม่ทำงานอะไรทั้งทางโลก และทางธรรมย่อมไม่ประสบผลสำเร็จ

พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์

เห็นว่าไม่เหมาะสมที่พระสงฆ์จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ เพราะ โดยปกติแล้ว หลักสำคัญของพระโดยเฉพาะในทางพระพุทธศาสนาของการบวช เป้าหมายของการบวชที่สำคัญที่สุดคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นอุดมการณ์ของผู้เข้ามาบวชในทางพระพุทธศาสนา เมื่อพระเณรทุกรูปที่บวชต้องมีเป้าหมายทั้ง 3 ประการนี้แล้ว ก็ต้องเพียรปฏิบัติให้สำเร็จ แต่ในสังคมพระสงฆ์ของไทยนั้นพระสงฆ์ยังต้องรับภาระด้านศาสนาสงเคราะห์ ซึ่งส่วนใหญ่จะยุ่งเกี่ยวกับทางโลกทำให้ละทิ้งการปฏิบัติเพื่อให้เกิด ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่สมควรของพระสงฆ์

พระสุริยา อัมปัญญ

เห็นว่าไม่เหมาะสมที่พระสงฆ์จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ เพราะ จุดมุ่งหมายของการบวชคือการแสวงหาหนทางหลุดพ้น หมายถึงการรักษาไว้ซึ่ง ศีล 227 ข้อ อันเป็นข้อห้าม ต้องปฏิบัติสมาธิ ให้จิตสงบเป็นปัจจุบัน เพื่อไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นเรื่องทางโลก และท้ายสุดเมื่อจิตสงบปัญญาก็จะเกิดขึ้น ทำให้รู้แจ้งไม่ยึดมั่นถือมั่นกับโลก แต่ถ้าพระสงฆ์ไปยุ่งเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องทางโลก ก็ย่อมทำให้จิตใจไม่สงบ แม้ว่าจะมีการพัฒนาด้านจิตใจก็ตาม แต่ต้องเข้าใจว่าตนยอมเป็นที่พึ่งแห่งตน ไม่มีใครช่วยใครได้ถ้าเราไม่ช่วยตัวเอง

ศาสตราจารย์แสง จันทร์งาม

เห็นว่ามีความเหมาะสมที่พระสงฆ์จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ เพราะ สังคมมีกิจกรรมมากมายที่ทุกฝ่ายต้องสัมผัสและเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในฐานะระบบสังคมเดียวกัน เมื่อพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมก็ย่อมต้องรับรู้ รับทราบถึงปัญหาในระบบ ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้มีปัญญา จึงมีความจำเป็นต้องสงเคราะห์สังคมด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่ายินดีที่หลาย ๆ ฝ่ายให้ความสำคัญต่อปัญหาสังคม

ลาวัลย์ จรรย์สีปศรี

เห็นว่ามีความเหมาะสมที่พระสงฆ์จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ เพราะ เมื่อศาสนาเข้ามาที่บทบาทในการพัฒนาประเทศอีกครั้งอย่างที่เคยมีมาแต่อดีต เมื่อนั้นสังคมจะเจริญไปด้วยคนดี คนที่น่าคบหานิยมอันดีในที่สุด คนเหล่านั้นก็จะต้องเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในทุก ๆ สาขาต่อไป ในทางกลับกันหากคนเหล่านั้นมีความขาดตกบกพร่องในเรื่องมีศีลธรรมมากน้อยอย่างไรก็ดี ผลจากความบกพร่องย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจผิด หลงผิด ตามไม่รู้เท่าทันกิเลส ที่สุดสังคมก็ต่างพร้อยเป็นทุกข์กันอีกต่อไป

แสงชัย มูลรัตน์

เห็นว่ามีความเหมาะสมที่พระสงฆ์จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ เพราะ ชุมชนจะได้รับความพร้อมด้านจิตใจ ความมีศีลธรรม จริยธรรม รวมถึงการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีได้แก่ ทรัพยากร ปัจจัยสี่ ที่พออยู่พอกิน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน กลายเป็นชุมชนที่มีธรรมในใจคนในชุมชนนั้น

สมชาย เหล็กเพชร

เห็นว่ามีความเหมาะสมที่พระสงฆ์จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ เพราะ เท่ากับว่าประเทศมีหน่วยงานพัฒนาที่มีคุณธรรมเพิ่มมากขึ้น ทำให้รัฐสามารถลดบทบาทลงเพื่อดำเนินกิจการอย่างอื่นที่แก้ปัญหาและต้องใช้จ่ายเงินงบประมาณมากกว่าต่อไป

อาคม วิสวโกคา

เห็นว่ามีความเหมาะสมที่พระสงฆ์จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

สักการ ฌินกุล

เห็นว่ามีความเหมาะสมที่พระสงฆ์จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ เพราะ การที่พระมีส่วนในการพัฒนาร่วมมือร่วมแรงร่วมกับทางราชการในภาวะที่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันนี้ ถือเป็นการเปิดกว้างให้โอกาสแก่เอกชนในการแสดงความสามารถตรงนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยึดถือในเรื่องศีลธรรมที่กำลังเสื่อมถอยลงไปอย่างน่าเป็นห่วงในสังคมทุกวันนี้ อย่างไรก็ตาม การที่พระมาพัฒนาก็ต้องสำรวจและตั้งตนอยู่ในกฎระเบียบที่ทางสังคมถือปฏิบัติด้วย ไมเช่นนั้นอาจควบคุมดูแลการดำเนินงานไม่ได้ หรืออาจจะทำกิจกรรมที่ขัดต่อกฎหมาย

ชจร คำออน

เห็นว่ามีความเหมาะสมที่พระสงฆ์จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ เพราะ การพัฒนาที่มีการอบรมทางจิตใจให้เป็นคนดีในสังคมชุมชน มีระบบเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน มีความสามัคคีต่อกัน คล้ายกับสังคมแบบโบราณ ซึ่งก็มีความสุขดี

การวิเคราะห์

แยกผลการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่มีความเห็นว่าเหมาะสมที่พระสงฆ์จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ จำนวน 8 คน
2. กลุ่มที่มีความเห็นว่าไม่เหมาะสมที่พระสงฆ์จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ จำนวน 2 คน

โดยกลุ่มที่ 1 ให้รายละเอียดโดยรวมสรุปได้ว่า มีความเหมาะสมที่พระสงฆ์มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ เพราะ พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเป็นส่วนที่สังคมชุมชนให้ความเชื่อถือในการเสริมแนวทางเกี่ยวกับความรู้ทางพุทธศาสนาแก่เยาวชน นิสิตนักศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางต่อไปในอนาคต เป็นสิ่งสำคัญ เพราะศาสนาเป็นหลักของจิตใจ การทำงานถ้าขาดหลักธรรมไม่มีหลักทางจิตใจ ไม่ว่างานอะไรทั้งทางโลกและทางธรรมย่อมไม่ประสบผลสำเร็จ หากศาสนาเข้ามาที่บทบาทในการพัฒนาประเทศอีกครั้งอย่างที่เคยมีมาแต่อดีต จะทำให้สังคมเต็มไปด้วยคนดี คนที่น่าคบหานิยมอันดีในที่สุด ซึ่งคนเหล่านั้นก็จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในทุก ๆ สาขาต่อไป

การที่พระสงฆ์มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศนั้นมีความเหมาะสมและมีความสำคัญยิ่ง เพราะการทำงานพัฒนาเป็นหน้าที่ของทุกฝ่าย ในขณะที่ประเทศกำลังประสบพิษภัยทางเศรษฐกิจอยู่ในเวลานี้ สังคมย่อมต้องการความช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างแน่นแฟ้น เพื่อประคับประคองสังคมให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ให้เร็วที่สุด การที่พระสงฆ์มีบทบาทร่วมกันในการพัฒนาย่อมแสดงถึงศักยภาพของคนไทยที่ยังคงมีที่พึ่งหนึ่งที่คอยช่วยเหลือสังคมตลอดมา

แต่กลุ่มที่ 2 กลับให้เหตุผลไว้ว่า เนื่องจากพระสงฆ์มีธรรมวินัยถือปฏิบัติอยู่แล้ว ซึ่งพระสงฆ์ควรที่จะมุ่งแสวงหาหนทางแห่งการดับทุกข์ด้วยการบำเพ็ญเพียร และแสวงหาความสันโดษ การแสดงบทบาทในทางโลกควรเปิดโอกาสให้คนธรรมดาได้ใช้ความรู้ความสามารถแต่ฝ่ายเดียว ซึ่งการที่กลุ่มนี้มีทัศนคติแตกต่างดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าอาจสืบเนื่องมาจากค่านิยมแบบพุทธที่คนส่วนใหญ่มักมองพระสงฆ์เป็นประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีสถานภาพไม่เอื้ออำนวยต่อการแสดงความสามารถในการพัฒนา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินและวัตถุ ซึ่งตามคติของศาสนาพุทธต่างก็มุ่งให้คนละ ลด เลิก การยึดมั่นถือมั่นในตัวตน อันเป็นทางแห่งกิเลสมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ อาจเป็นไปได้ว่าพระสงฆ์บางกลุ่มไม่ให้ความสนใจต่อการอุทิศตนเองเพื่อสังคมในลักษณะดังกล่าว

คำถามที่ 2	มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใดต่อการนำหลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาชุมชน
------------	---

พระธรรมดิลก

เห็นว่าจะมีความเหมาะสมในการนำหลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาชุมชน เพราะ ไม่มีหลักใดอีกแล้วที่มีความทันสมัยเท่ากับหลักคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งสามารถปฏิบัติให้เห็นจริงได้ด้วยการเพียรปฏิบัติเท่านั้น หากขาดการปฏิบัติ ย่อมไม่สามารถเห็นถึงคุณประโยชน์ของหลักธรรมดังกล่าวได้

พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์

เห็นว่าจะมีความเหมาะสมในการนำหลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาชุมชน เพราะ การดำเนินชีวิตในสังคมยังต้องมีหลักมีเงื่อนไขที่ทำให้สังคมเกิดความสงบสุข ศีลธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำให้เกิดขึ้น

พระสุริยา ธัมปัญโญ

เห็นว่าจะมีความเหมาะสมในการนำหลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาชุมชน เพราะ แท้ที่จริงแล้วทุกสังคมย่อมมีปัญหา ซึ่งปัญหาย่อมเป็นเหตุแห่งปัญหา ซึ่งเกิดขึ้นจากคุณธรรมเสื่อม การแก้ปัญหาทางสังคมต้องแก้ไขที่ตัวเหตุ คือ ความเสื่อมของจิตใจคนในสังคม โดยการพัฒนาจิตใจที่เสื่อมนั้นให้บรรเทา ให้ดีขึ้น ด้วยหลักคุณธรรม หากการพัฒนาใดขาดการพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรมแล้วการพัฒนาอย่างอื่นก็ไม่มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานอย่างแน่นอที่สุด

ศาสตราจารย์แสง จันทรงาม

เห็นว่าจะมีความเหมาะสมในการนำหลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาชุมชน เพราะ สังคมต้องการสิ่งที่ดีที่สุด และสิ่งที่ดีที่สุดนั้น คือ การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่ปัจจุบันสังคมไม่มีความสุขในการอยู่ร่วมกัน เพราะ คนในสังคมยังขาดคุณธรรม อาจมี

เพียงจิตสำนึก แต่หากจิตสำนึกนั้นไม่ยืนอยู่บนคุณธรรมก็ไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด ดังนั้น การพัฒนาในสังคมเพื่อให้จิตใจมีคุณธรรมย่อมเป็นสิ่งที่มีความค้ำย

ลาวัลย์ จรรย์สืบท

เห็นว่ามีเหมาะสมในการนำหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาชุมชน เพราะ การที่สังคมยังคงอยู่จนถึงปัจจุบันได้ก็เพราะคนในสังคมยังมีจิตใจที่ดีต่อกัน คือ มีธรรมในใจ จึงทำให้การกระทำของคนในสังคมยังมุ่งสร้างสรรค์มากกว่าการทำลายซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้ การนำเอาคุณธรรมมาใช้ในการพัฒนาจึงเป็นการเพิ่มคุณภาพของคนในสังคมให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

แสวงชัย มูลรัตน์

เห็นว่ามีเหมาะสมในการนำหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาชุมชน เพราะ หลักคุณธรรมทางพุทธศาสนาเป็นสากล สามารถปรับใช้ได้กับทุกสิ่งในสังคม หากการพัฒนาเป็นหลักยึดบนคุณธรรมก็เป็นทิศทางที่ดีในสังคม และสังคมก็ไม่อาจปฏิเสธสิ่งที่ดี มีคุณธรรม ในการพัฒนาได้

สมชาย เหล็กเพชร

เห็นว่ามีเหมาะสมในการนำหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาชุมชน เพราะ การพัฒนาในทางเลือกอื่นอาจขาดการนำหลักธรรมมาปฏิบัติ ทำให้ไม่มีมุมมองระหว่างความดีและไม่ดี อาจไม่มีหลักประกันของความถูกต้อง แต่หากการพัฒนามีแบบอย่างของการทำดี ย่อมเป็นทางเลือกที่สมควรที่สุดแล้ว

อาคม วิสวโกคา

เห็นว่ามีเหมาะสมในการนำหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาชุมชน เพราะ แม้แต่ในระบบราชการก็ยังคงการหลักคุณธรรมในการทำงาน เพราะถ้า

คนไม่มีคุณธรรม ความรู้ความสามารถที่ได้รับการศึกษาในทางโลกอาจถูกใช้ไปในทางที่ผิด ไม่เป็นผลดีต่อชุมชน

สักการ ญิณกุล

เห็นว่ามีความเหมาะสมในการนำหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพุทธศาสนามาเป็นหลักการในการพัฒนาชุมชน เพราะ การพัฒนาโดยยึดหลักคุณธรรมในพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาหลักของประเทศถือเป็นพื้นฐานจิตใจของชาวพุทธอยู่แล้ว ซึ่งในความรู้สึกรักของคนไทยหากพบเห็นเหตุการณ์ที่ไม่ถูกต้องตามหลักคุณธรรม คนไทยก็จะไม่เห็นด้วยและจะต่อต้าน แต่การพัฒนาที่มีคุณธรรมกำกับอยู่นั้นย่อมส่งผลให้สังคมให้การยอมรับและร่วมมือต่อการพัฒนานั้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการพัฒนาที่มีคุณธรรมเป็นหลักจะได้รับการยอมรับมากขึ้นก็ตาม แต่หากเป็นการพัฒนาเพื่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแล้ว ย่อมไม่ใช่การพัฒนาที่มีคุณธรรมอย่างแท้จริง

ขจร คำออน

เห็นว่ามีความเหมาะสมในการนำหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพุทธศาสนามาเป็นหลักการในการพัฒนาชุมชน เพราะ การเริ่มต้นในการทำความดีย่อมนำสิ่งที่ดีกลับมา หมายถึง การเริ่มต้นพัฒนาชุมชนอย่างมีคุณธรรมย่อมได้รับสิ่งตอบแทนในทางที่ดี ในสังคมพุทธนั้น ในจิตใจของคนย่อมยึดมั่นต่อการสำนึกในความถูกต้องตลอดเวลา หากการทำงานที่ไม่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม สังคมก็จะต่อต้าน แต่ถ้าทำงานที่ดีเป็นประโยชน์ สังคมย่อมสรรเสริญ ซึ่งก็มีสัดส่วนไม่แน่นอน

การวิเคราะห์

ผลการสัมภาษณ์ออกมาเป็นเอกฉันท์ว่าผู้ให้สัมภาษณ์ทั้ง 10 คน มีความเห็นว่ามีเหมาะสมในการนำหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักการในการพัฒนาชุมชน โดยสรุปได้ว่า การนำหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักการในการพัฒนาชุมชนมีความเหมาะสม เพราะการนำหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหรือแนวทางในการพัฒนาชุมชนบทเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจให้เกิดความสำนึกในความดี ความชั่ว ซึ่งนำไปสู่ความสงบร่มเย็น เป็นการพัฒนาอย่างเหมาะสม รวมถึงการยกระดับจิตใจของคนในสังคมให้สูงขึ้น ในที่สุด คนใน

สังคมก็จะเกิดความสำนึกในคุณค่าของท้องถิ่นหรือชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ คำสั่งสอนทางพุทธศาสนาสามารถปรับใช้ได้กับทุกเหตุการณ์ ทุกสังคม ซึ่งหลักธรรมเหล่านั้นสามารถจรรโลงจิตใจคนในสังคมเกิดปัญญาเพื่อใช้แก้ปัญหาได้อย่างถูกวิธีและเหมาะสม ในขณะที่หน่วยงานราชการจำนวนมากไม่อาจนำหลักธรรมเหล่านั้นไปปรับใช้ในองค์กรได้อย่างเหมาะสมเนื่องจากการพัฒนาโดยรัฐมิได้เน้นที่การพัฒนาด้านจิตใจเป็นแก่นสาร ด้วยเหตุนี้ เมื่อรัฐดำเนินการอย่างใดในชุมชน ก็ไม่มีความไม่มั่นคงถาวรของการดำเนินกิจกรรมนั้น

แต่หากพิจารณาถึงปัจจัยที่น่าจะเป็นเหตุให้ ศพข. ต้องยึดมั่นในหลักคำสั่งสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินงานพัฒนา ก็อาจเนื่องมาจากปัจจัยประกอบดังนี้

1. เพราะพระธรรมดิลกเป็นพระสงฆ์

เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด เพราะเมื่อมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนา ก็ย่อมสามารถที่จะนำเอาหลักธรรมของพุทธศาสนาใช้ในการพัฒนา ซึ่งถือเป็นการสะสมบารมีของสงฆ์อีกรูปแบบหนึ่งที่เรียกว่า ทานบารมี

2. เพราะเป็นการแก้ปัญหาได้ง่าย

แม้จะไม่สามารถแก้ปัญหาชุมชนได้ทั้งหมดแต่การพัฒนาแบบพึ่งตนเองก็สามารถดำเนินการได้โดยง่ายและใช้งบประมาณไม่มากนัก คำว่าง่ายในที่นี้คือ ไม่ต้องใช้กับวัสดุอุปกรณ์หรือสิ่งสนับสนุนอย่างใดให้เป็นที่ยุ่งยาก เอาแต่ใจก็พอ แต่ที่ยากยิ่งก็คือ ผลจากการพัฒนามากกว่าที่จะสามารถคงอยู่อย่างยั่งยืนได้เพียงใด ดังนั้นหากมีการเริ่มต้นดำเนินการพัฒนาชุมชนโดยใช้แนวทางของ ศพข. ที่ใช้รูปแบบการพัฒนาแบบพึ่งตนเองแล้วชุมชนผู้รับแทบไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย หรือสูญเสียสิ่งสนับสนุนอย่างใดมากมายเกินความจำเป็น

เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นให้พิจารณาจากตารางที่ 1 ที่แสดงให้เห็นถึงการมองปัญหาสาเหตุแห่งปัญหา และวิธีการแก้ปัญหา ซึ่ง ศพข. มีวิธีการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างง่าย ๆ และเข้าใจโดยสามัญสำนึกอย่างไรบ้าง

ตารางที่ 1

แสดงกรอบเครื่องมือที่ใช้แก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท

ปัญหา	สาเหตุ	วิธีการแก้ไข
ความอดอยากยากจน	ความเกียจคร้าน	ความขยัน
	ความฟุ่มเฟือย	การประหยัด
	มัวเมาในเรื่องอบายมุข	การให้เห็นโทษของอบายมุข
	ความเห็นแก่ตัว	การเสียสละ
	ขาดความสามัคคี	การเสริมสร้างกิจกรรมที่ให้เกิดความสามัคคี

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า ศพช. เห็นว่าการพัฒนาชนบทนั้น จะต้องดำเนินงานพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ คือ ความอดอยากยากจน และทางด้านจิตใจ คือ ความความเกียจคร้าน ความฟุ่มเฟือย มัวเมาในเรื่องอบายมุข ความเห็นแก่ตัว ขาดความสามัคคี พร้อมกัน ผู้ที่รับผิดชอบในการพัฒนาจะต้องร่วมมือกันพัฒนาทุกฝ่าย คือทั้งฝ่ายรัฐบาล คณะสงฆ์ และประชาชน

สังเกตได้ว่า การแก้ปัญหานี้ เป็นการดำเนินการในส่วนของจิตใจเป็นสำคัญ เนื่องจากทางพุทธศาสนาถือว่าจิตเจ้านำร่างกาย หากใจมันคงแล้ว ร่างกายและสิ่งแวดล้อมย่อมมันคงตามไปด้วย ด้วยเหตุนี้ ศพช. จึงยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนเพื่อนำจิตใจและให้จิตเจ้านำตัวตนต่อไปในที่สุด

3. เพราะสอดคล้องกับความต้องการชุมชน

จริงอยู่ที่ชุมชนก็ยังต้องการให้ชุมชนของตนได้รับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างต่อเนื่องกันไป แต่ต้องยอมรับว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบงานชนิดนั้นเป็นหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีงบประมาณมากพอที่จะดำเนินการได้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามชุมชนก็ยังต้องการให้รัฐพัฒนาในส่วนที่ถูกลืมที่มีกลุ่มผลประโยชน์อื่นดูแล ได้แก่ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ให้ได้รับการดูแลจากหน่วยงานอื่น ๆ ด้วย ดังนั้นรัฐจึงต้องบริการให้แก่ชุมชนเช่นกัน อาทิ เช่น การพัฒนาอาชีพ

อาชีพ เป็นต้น แต่ด้วยความฝักใฝ่ของหน่วยงานราชการที่ยังคงเน้นโครงสร้างพื้นฐานเป็นหลัก จึงมีงบประมาณเพื่อดำเนินการในส่วนที่ถูกลืมนั้นน้อยมาก หรืออาจไม่มีเลยก็เป็นได้ในบางพื้นที่ กลุ่มที่ถูกลืมนั่นจึงต้องอาศัยการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานพัฒนาภาคเอกชน ซึ่งมีศักยภาพพอในเรื่องนี้ ศพข. เองจึงต้องเข้ามาบีบบาทและดำเนินการให้ชุมชนเกิดความพร้อมในส่วนที่ถูกลืมนี้อต่อไป

4. เพราะเป็นสิ่งที่พระธรรมดิลกได้ทำเช่นนี้มานานแล้ว

ปัจจัยนี้เป็นเรื่องที่วิทยาศาสตร์อื่นไม่สามารถพิสูจน์ได้แน่ชัด แต่ด้วยความเชื่อในทางศาสนาพุทธที่ยังเชื่อเรื่องอดีตชาติ ปัจจุบันชาติ และอนาคตชาติ ที่เป็นส่วนประกอบกาย จิต วิญญาณของสัตว์โลก การที่พระธรรมดิลกต้องทำเช่นนี้ เลือกเช่นนั้นก็เพราะมีเหตุและปัจจัยที่ได้กระทำมาหลาย ๆ ภพหลายชาติแล้ว ทำให้ฟุ้งเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในชาตินี้ที่ไม่ทราบก็เพราะถูกลบเลือนความทรงจำหรือสัญญาไปแล้วภายหลังปฏิสนธิใหม่นั้นเอง เหตุปัจจัยดังกล่าวเป็นตัวกำหนดให้พระธรรมดิลกต้องทำเช่นนั้น โดยรวมกันเรียกว่า “กรรม” ซึ่งกรรมนี้ก็คือผลการกระทำที่ได้กระทำมาในหลาย ๆ ภพ หลาย ๆ ชาติแล้ว เมื่อตายไปจึงหมุนไปตามกงล้อแห่งกรรม ผสมกับปัจจัยอื่น ๆ เช่น กิเลส ปฏิสนธิเป็นชีวิตใหม่ โดยที่ไม่หลงเหลือสัญญาเอาไว้ เมื่อดำรงชีวิตต่อไป จึงได้แสดงสิ่งที่เคยทำไว้ออกมาในที่สุด

เหตุผลทั้ง 4 ประการ อาจเป็นปัจจัยที่ทำให้พระธรรมดิลกเลือกใช้คุณธรรมในพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาแบบพึ่งตนเพื่อช่วยเหลือชุมชน

คำถามที่ 3	ชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทหรือไม่ อย่างไรบ้าง
------------	---

พระธรรมดิลก

ชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท เพราะ เมื่อทำงานก็มีผู้คนเห็นชอบในการทำงานของ ศพช. เข้าใจว่าเป็นการทำงานการกุศล ซึ่ง ศพช. ได้เปรียบองค์กรอื่นตรงที่มีผู้นำเป็นพระภิกษุ จึงมีโอกาสดีกว่าในการทำให้เกิดความเลื่อมใสในชุมชน เมื่อชุมชนให้ความเคารพ เชื่อถือ ความร่วมมือก็เกิดขึ้นในเวลาต่อมา

พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์

ชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท เพราะ เป็นทางเลือกที่ดีของชุมชน โดยพิจารณาจากการมีชุมชนในโครงการที่ขยายมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นเพราะชุมชนให้การยอมรับและชุมชนขยายความต่อ ๆ กันออกไป

พระสุริยา อัมปัญญ โฉม ไม่มีความเห็น

ศาสตราจารย์แสง จันทรงาม

ชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท เพราะ ชุมชนชนบท ที่เป็นผู้รับไม่น่ามีปัญหา โดยดูได้จากการจัดทำโครงการ/โครงการต่าง ๆ ชุมชนให้การยอมรับด้วยดี อีกทั้งชุมชนยังคงเสนอให้มีโครงการต่าง ๆ ให้กว้างออกไปอีก แต่ ชุมชนเมือง ที่เป็นผู้สนับสนุนนั้น อาจต้องพิจารณาถึงสถานะของผู้นำว่าจะมีบารมีเพียงพอหรือไม่ เพราะตรงนี้เป็นเรื่องของความยึดถือตัวบุคคล หากยอมรับนับถือบุคคลใดแล้วก็มักจะทุ่มเทสนับสนุนอย่างเต็มที่ ซึ่งปัจจุบันนี้ ศพช. ได้รับการยอมรับนั้น อันเนื่องมาจากผู้นำที่มีบารมีมากนั่นเอง

ลาวัลย์ จรรย์สืบศรี

ชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท เพราะ พิจารณาจากการให้ความสนใจจากชุมชนอื่นที่ต้องการให้ ศพช. เข้าให้การช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ สำหรับชุมชนที่ได้รับการช่วยเหลือแล้วก็ยังคงดำเนินกิจกรรมร่วมกันโดยตลอด กระทั่งชุมชนนั้นสามารถช่วยเหลือตัวเองได้

แสงชัย มุลรัตน์

ชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท เพราะ งานที่ ศพช. ดำเนินการไม่ได้มุ่งแสวงหาผลประโยชน์อื่นใด เป็นงานอุดมการณ์ของพระธรรมดิลก โดยมีเจ้าหน้าที่อาสาทำงานตรงนี้ เมื่อชุมชนเข้าใจการทำงานของ ศพช. แล้ว ทุก ๆ ฝ่ายก็ยอมรับ และให้ความร่วมมือตามคำแนะนำของ ศพช. ซึ่งปัจจุบันมีชุมชนขยายออกไปใน 3 จังหวัดแล้ว

สมชาย เหล็กเพชร

ชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท เพราะ ศพช. มีวิธีการให้ชุมชนเข้าใจและปฏิบัติที่ง่าย ไม่สลับซับซ้อน และยังคงรักษาความเป็นตัวของตัวเองของชุมชนเอาไว้ต่อไป ดังนั้น ชุมชนทุกแห่งจึงไม่รู้สึกว่าตนเองถูกครอบงำ

อาคม วิสวโกคา

ชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท เพราะ สังกัดจากผู้นำชุมชน สมาชิกชุมชน ให้ความสนใจการทำงานของ ศพช. มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ร่วมกัน ซึ่งถือเป็นการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาเทคนิควิธีการที่ดีอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะ ศพช. ที่มีผู้นำที่เป็นผู้มีชื่อเสียงและมีความสามารถมากคนหนึ่ง ยิ่งทำให้ชุมชนยอมรับมากและมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

สักการ ญิณกุล

ไม่แน่ใจว่าชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท เพราะ กิจกรรมของ ศพช. ไม่อาจเห็นผลในทางวัตถุได้อย่างการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่มีความเป็นวัตถุมากกว่า ซึ่งเท่าที่สังเกตในชุมชนมักจะทำงานของตนเองไปตามปกติ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางอื่นแต่ประการใด

ขจร คำออน

ไม่แน่ใจว่าชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท เพราะ แม้ว่า ศพช. จะมีหลักคุณธรรมในการดำเนินงานหรือมีผู้นำที่ดี ชุมชนในฐานะผู้รับอาจไม่เข้าใจถึงการทำงานในส่วนลึก คือ ศพช. ต้องการให้มีชีวิตที่ดีหรือการลดการยุ่งเกี่ยวกับเรื่องทางโลก หากต้องการให้ชุมชนมีความสุขด้วยการยึดมั่นหลักคุณธรรมอย่างเดียว ในอนาคตชุมชนอาจหมดสิ้นความอดทนเนื่องจากภาวะที่มีมากขึ้นของคนในชุมชน เช่น คนในครอบครัวที่ต้องเกิด เจ็บ ต้องได้รับการศึกษา

การวิเคราะห์

แยกผลการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่มีความเห็นว่าชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท จำนวน 7 คน
2. กลุ่มที่มีความไม่แน่ใจว่าชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท จำนวน 2 คน
2. กลุ่มที่ไม่มีความเห็นว่าชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท จำนวน 1 คน

โดยกลุ่มที่ 1 ให้อาจารย์ละเอียดโดยรวมสรุปได้ว่าชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท เพราะ ศพช. มีผู้นำที่มีความน่าเชื่อถือ เป็นที่เคารพ ศรัทธา มีวิธีการ

ดำเนินการที่ไม่ครอบงำชุมชน โดยพิจารณาจากการที่มีชุมชนที่รับการช่วยเหลือเพิ่มมากขึ้น ชุมชนยังให้ความร่วมมือด้วยดี และยังคงมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันเสมอมา

ในขณะที่กลุ่มที่ 2 ให้รายละเอียดโดยรวมสรุปได้ว่าไม่แน่ใจว่าชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท เพราะ การที่ ศพช. ไม่แสดงให้เห็นผลของการพัฒนาด้านวัตถุอย่างชัดเจน และชุมชนอาจหมดความอดทนที่จะดำเนินชีวิตตามแนวทางของ ศพช. อาจเป็นเหตุให้การดำเนินงานของ ศพช. ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากชุมชน

คำถามที่ 4	อะไรคือปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท
------------	---

พระธรรมดิลก

ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ได้แก่

ปัญหาแรก คือ ต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจกับชุมชนที่ไม่เข้าใจเจตนาของ ศพช. ที่ทำงานการกุศล โดยไม่คิดค่าตอบแทน โดยชุมชนกลับเห็นว่า ศพช. มีผลประโยชน์อยู่เบื้องหลัง

ปัญหาที่สอง คือ เมื่อชุมชนไม่เข้าใจจึงไม่เกิดความร่วมมือในการทำกิจกรรมที่ ศพช. วางแผนไว้

ปัญหาที่สาม คือ วิธีการแนะนำ ส่งสอน ชี้แจงให้ชุมชนรับรู้ นั้นยังขาดประสิทธิภาพ

พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์

ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ได้แก่

ปัญหาแรก คือ เงินงบประมาณมีจำนวนจำกัด

ปัญหาที่สอง คือ กิจกรรม/โครงการยังไม่ได้ปรับปรุงให้ทันต่อยุคสมัย อาจไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ปัญหาที่สาม คือ ชุมชนจะมีความอดทนต่อสภาพชีวิตที่พอมีพอกินได้นานสักเพียงใด

ปัญหาที่สี่ คือ มีองค์กรเอกชนอื่นที่มีศักยภาพด้านการเงินเข้าไปในชุมชนมากขึ้น ซึ่งมีการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ชุมชนอาจเกิดความสับสนต่อวิธีการแก้ปัญหา

พระสุริยา อัมปัญโญ ไม่มีความเห็น

ศาสตราจารย์แสง จันทร์งาม

ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ได้แก่

ปัญหาแรก คือ งบประมาณมีไม่เพียงพอเพื่อขยายงานของ ศพช. ให้กว้างขวางออกไป ทำให้งานพัฒนาดังอยู่ในรูปแบบเดิม

ปัญหาที่สอง คือ ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ศุทธิศุหมเท เลื่อมใสศรัทธาต่อรูปแบบการพัฒนาขององค์กร

ปัญหาที่สาม คือ สมาชิกในชุมชนบางคนไม่ยึดมั่นตามอุดมการณ์ชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่ให้ยึดจำกัดแก่ชุมชน จนบางครั้ง คนในชุมชนอาจรับไม่ได้ จึงหันไปใช้ชีวิตเช่นคนปกติที่ผลิตผลิตตามกระแสโลก

ลาวัลย์ จรรย์สืบศรี

ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ได้แก่

ปัญหาแรก คือ เจ้าหน้าที่มีจำนวนจำกัด จึงไม่อาจดูแลพื้นที่ที่ ศพช. ปฏิบัติการได้อย่างใกล้ชิด

ปัญหาที่สอง คือ งบประมาณไม่เพียงพอในการดำเนินงานที่ชุมชนต้องการให้เพิ่มมากขึ้น

แสงชัย มูลรัตน์

ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ได้แก่

ปัญหาแรก คือ งบประมาณมีจำนวนน้อย ไม่พอให้จ่ายในกิจกรรมที่ชุมชนมีความต้องการสูง เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ปัญหาที่สอง คือ ความไม่อดทนในการทำงานของเจ้าหน้าที่รุ่นใหม่ ๆ ที่ยังขาดประสบการณ์ในการปฏิบัติงานสนาม จึงเกิดความท้อถอยและเลิกทำงานไปในที่สุด

ปัญหาที่สาม คือ สมาชิกในชุมชนไม่สามารถทนสภาพการบีบคั้นทางเศรษฐกิจได้อีกต่อไป จึงหันไปหางานทำในเมืองใหญ่ตามเดิม

สมชาย เหล็กเพชร

ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ได้แก่

ปัญหาแรก คือ เครื่องมือช่วยในการปฏิบัติงานขาดแคลน

ปัญหาที่สอง คือ งบประมาณในการดำเนินงานภาคสนามมีจำกัด ไม่สามารถทำงานให้สำเร็จตามกำหนด

ปัญหาที่สาม คือ บุคลากรมีน้อยเกินไปและขาดประสบการณ์

อาคม วิศวโกศา ไม่มีความเห็น

สัการ ญะกุล ไม่มีความเห็น

ขจร คำออน ไม่มีความเห็น

การวิเคราะห์

แยกผลการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่มีความเห็นว่ามีปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท จำนวน 6 คน

ซึ่งสรุปเป็นประเด็นหลักได้ 4 ข้อ ได้แก่

1.1 การสร้างความเข้าใจกับชุมชนให้เข้าใจอุดมการณ์และวิธีการดำรงชีวิตตาม
แนวทางของ ศพช.

1.2 งบประมาณมีจำกัดในการจัดหาเครื่องมือและบุคลากร

1.3 ขาดการปรับปรุงกิจกรรม/โครงการ

1.4 การแข่งขันกับองค์กรพัฒนาเอกชนอื่น

2. กลุ่มที่ไม่มีความเห็น จำนวน 4 คน

คำถามที่ 5	ท่านเห็นด้วยเพียงใดว่าการที่มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาชนบทนั้น ปัจจัยหนึ่งเนื่องมาจากการมีของพระธรรมดิลก
------------	--

พระธรรมดิลก ไม่มีความเห็น

พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์

เห็นด้วยอย่างมากที่มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาชนบทนั้น ปัจจัยหนึ่งเนื่องมาจากการมีของพระธรรมดิลก เพราะ พระธรรมดิลก มีบารมี มีความคิดที่กว้างไกลกว่าพระสงฆ์ส่วนมาก มีความเหมาะสมต่อการกิจงานพัฒนาชุมชน เพราะได้สะสมบารมีมาแต่อดีตชาติแล้ว พื้นฐานของพระธรรมดิลกได้กระทำมาดีแล้ว ได้แก่เรื่องของ ศีล สมาธิ ปัญญา และทำหน้าที่ของพระสงฆ์ที่ครบถ้วน พระธรรมดิลกมีทุกสิ่งครบถ้วนบริบูรณ์เป็นที่ยอมรับเป็นที่เคารพนับถือ จิตใจมั่นคงแน่นอน จึงทำงานพัฒนาชนบทได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เวลาต้องการให้ลูกศิษย์ให้ความร่วมมือช่วยเหลืออะไร ก็สามารถสร้างแรงศรัทธาได้อย่างไม่มีอุปสรรคซึ่งเกิดจากการมีบารมีอย่างมากมาย เพราะการทำงานชนบทต้องอาศัยสติปัญญามากกว่าการสร้างโบสถ์ สร้างวิหาร ดังนั้น ต้องมีบารมี ต้องมีวิสัยทัศน์ ต้องมีศีลจารวัตร มีความมั่นคงใน ศีล สมาธิ ปัญญา

พระสุริยา ธัมปัญโญ

เห็นด้วยบางส่วนที่มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาชนบทนั้น ปัจจัยหนึ่งเนื่องมาจากการมีของพระธรรมดิลก เพราะ ต้องมองดูที่มาของบารมีทั้งสองฝ่าย ได้แก่ ตัวพระธรรมดิลก และคนชุมชนเองด้วย เพราะต่างก็มีบารมีด้วยกันทั้งสองฝ่าย มิใช่มีเพียงฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เพราะชุมชนเองก็อาจมีผู้ที่บารมีมากเช่นกัน แต่ไม่อยู่ในสถานะความเป็นพระสงฆ์ จึงไม่อาจแสดงความสามารถอย่างพระธรรมดิลก ยิ่งกว่านั้น การที่พระธรรมดิลกต้องเข้าไปช่วยเหลือชุมชนนั้น อาจเนื่องมาจากการที่พระธรรมดิลกได้สร้างกรรมไว้กับบุคคลในชุมชนนั้นมาแต่อดีตก็เป็นได้ ดังนั้น จึงไม่อาจสรุปได้ว่าเกิดจากการมีของพระธรรมดิลกเสียทั้งหมด

ศาสตราจารย์แสง จันทร์งาม

เห็นด้วยบางส่วนที่มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาชนบทนั้น ปัจจัยหนึ่งเนื่องมาจากการมีของพระธรรมดิลก เพราะ การมีบารมีเพียงอย่างเดียวไม่อาจนำองค์กรให้ประสบความสำเร็จได้ ต้องมีปัจจัยอื่นตามมาด้วย ได้แก่ เงินทุนจากแหล่งเงินทุน บุคลากรที่มีความรู้ในการพัฒนา สภาพชุมชนที่ยังพอแก้ไขได้ เป็นต้น จริงอยู่ที่บารมีเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความสำเร็จ แต่ปัจจัยอื่น ๆ ก็สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเช่นกัน

ลาวัลย์ จรรย์สืบทวี

เห็นด้วยอย่างมากที่มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาชนบทนั้น ปัจจัยหนึ่งเนื่องมาจากการมีของพระธรรมดิลก เพราะ บารมีคือทุกสิ่งทุกอย่างที่ก่อเป็นตัวพระธรรมดิลก หมายถึง เป็นสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของพระธรรมดิลก เช่น สถานภาพ ความรู้ ความสามารถในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งรวมกันเป็นบารมีของพระธรรมดิลก ด้วยสิ่งนี้ จึงทำให้ ศพข. ยังคงอยู่มากระทั่งปัจจุบันนี้

แสวงชัย มูลรัตน์

เห็นด้วยอย่างมากที่มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาชนบทนั้น ปัจจัยหนึ่งเนื่องมาจากการมีของพระธรรมดิลก เพราะ พระธรรมดิลกเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างชุมชนกับ ศพข. อย่างแท้จริง จุดเชื่อมนี้ คือ การร่วมมือซึ่งกันและกัน ระหว่าง ศพข. กับชุมชน ซึ่งพระธรรมดิลกเป็นผู้ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อการดำเนินงานพัฒนา ซึ่งในฐานะเจ้าหน้าที่ไม่อาจทำเช่นนั้นได้

สมชาย เหล็กเพชร

เห็นด้วยบางส่วนที่มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาชนบทนั้น ปัจจัยหนึ่งเนื่องมาจากการมีของพระธรรมดิลก เพราะ ชุมชนให้การยอมรับพระธรรมดิลกอย่างมาก เมื่อชุมชนให้การยอมรับ ศพข. ก็สามารถทำงานได้อย่างราบรื่น นอกจากนี้ พระ

ธรรมดิลกยังเป็นศูนย์รวมของผู้มีจิตศรัทธาที่ตั้งใจจะถวายปัจจัยเพื่อช่วยเหลือชุมชน ซึ่งเหล่านี้เป็น บารมีของพระธรรมดิลกที่คนอื่นใน ศพข. ทำไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจัยอื่น เช่น การเขียนโครงการ การปฏิบัติงานภาคสนามก็มีส่วนทำให้ ศพข. ประสบผลสำเร็จด้วยเช่นกัน

อาคม วิสวโกคา

เห็นด้วยบางส่วนที่มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนา ชนบทนั้น ปัจจัยหนึ่งเนื่องมาจากการบารมีของพระธรรมดิลก เพราะ บางครั้งหน่วยราชการในท้อง ถิ่นก็มีส่วนช่วยให้องค์กรพัฒนาเอกชนดำเนินงานสำเร็จได้ด้วยดี เช่น การอนุญาตให้ใช้พื้นที่ การ เปิดโอกาสให้เอกชนดำเนินงานแทนรัฐ ก็เป็นการส่งเสริมงานเอกชนอีกทางหนึ่ง

สักรการ นิยกุล

เห็นด้วยอย่างมากที่มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนา ชนบทนั้น ปัจจัยหนึ่งเนื่องมาจากการบารมีของพระธรรมดิลก เพราะ ต้องยอมรับว่าหากไม่มีพระ ธรรมดิลก ศพข. ก็คงตกอยู่ในฐานะลำบาก ได้แก่ การจัดหาเงินทุนในการพัฒนา การสรรหา บุคลากรในการประสานงานโครงการกับต่างประเทศ การทำความเข้าใจกับชุมชน ซึ่งปัญหาเหล่านี้ อาจรุนแรงจนกระทั่งองค์กรอาจอยู่ต่อไปไม่ได้ หากไม่มีผู้นำที่มีบารมีเพียงพอ

ขจร คำออน

เห็นด้วยบางส่วนที่มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนา ชนบทนั้น ปัจจัยหนึ่งเนื่องมาจากการบารมีของพระธรรมดิลก เพราะ เพียงภาคเอกชนอย่างเดียว คงไม่อาจทำให้ชุมชนอยู่อย่างมีความสุขได้ การทำงานพัฒนานั้นต้องมองเป็นองค์รวม ที่ทุกฝ่ายต้อง ร่วมมือกันในการระดมความคิด ถ้าจะกล่าวว่าปัจจัยหนึ่งนั้นมาจากการบารมีของพระธรรมดิลก ก็ต้อง กล่าวได้ว่ามาจากการอำนวยความสะดวกจากภาครัฐราชการเช่นกัน

การวิเคราะห์

แยกผลการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่เห็นด้วยอย่างมากที่มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาชนบทนั้น ปัจจัยหนึ่งเนื่องมาจากการมีของพระธรรมดิลก จำนวน 4 คน
2. กลุ่มที่เห็นด้วยบางส่วนที่มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาชนบทนั้น ปัจจัยหนึ่งเนื่องมาจากการมีของพระธรรมดิลก จำนวน 5 คน
3. กลุ่มแรกที่ไม่มีความเห็นที่ว่ามูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาชนบทนั้น สืบเนื่องมาจากการมีของพระธรรมดิลก จำนวน 1 คน

โดยกลุ่มที่ 1 ที่เห็นด้วยอย่างมากที่มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาชนบทนั้น ปัจจัยหนึ่งเนื่องมาจากการมีของพระธรรมดิลก เพราะ พระธรรมดิลก เป็นพระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติเปรียบพร้อมด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา มีความรู้ความสามารถในการสร้างความเชื่อถือต่อ ศพข. ให้เกิดขึ้นในชุมชน และเป็นผู้ประสานงานกับส่วนต่าง ๆ ได้ดี ซึ่งทั้งหมดเกิดจากการมีของพระธรรมดิลกที่บุคคลอื่นใน ศพข. ทำได้ยาก

กลุ่มที่ 2 ที่เห็นด้วยบางส่วนที่มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้รับความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาชนบทนั้น ปัจจัยหนึ่งเนื่องมาจากการมีของพระธรรมดิลก เพราะ การมีบารมีต้องพิจารณาทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งพระธรรมดิลกและชุมชน ซึ่งอาจเกิดจากการมีของทั้งสองฝ่าย นอกจากนี้ ปัจจัยอื่น เช่น บุคลากร งบประมาณ รวมทั้งภาคราชการ มีส่วนทำให้ ศพข. มีความสำเร็จเช่นกัน

กลุ่มที่ 3 มีเพียงท่านเดียวซึ่งไม่ได้แสดงความคิดเห็นใด ๆ

คำถามที่ 6	มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทมีศักยภาพในการผลิตพระนักพัฒนาเพื่อสานต่องานของพระธรรมดิลกหรือไม่อย่างไร
------------	--

พระธรรมดิลก

มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทไม่มีศักยภาพในการผลิตพระนักพัฒนาเพื่อสานต่องานของพระธรรมดิลก เพราะ ศพข. ต้องการพระรุ่นใหม่ ๆ มาทำงานตรงนี้มีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่เนื่องจากงานสังฆพัฒนาได้ลดบทบาทลงอย่างมาก ทั้งนี้ เพราะพระรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร และยังขาดงบประมาณในการดำเนินการ แต่ยังมีการปลูกฝังอบรมกันอยู่เป็นประจำ ขึ้นอยู่กับว่าใครจะสามารถเก็บเกี่ยวได้มากน้อยเพียงใด ใครจะถนัดในทางนี้มากแค่ไหน การที่จะทำให้พระภิกษุสงฆ์เกิดความรักในการพัฒนาสังคมนั้นขึ้นอยู่กับความถนัดของพระสงฆ์แต่ละรูป ซึ่งเป็นเรื่องของความสมัครใจ อย่างไรก็ตาม ยังคงหวังว่าเมื่อถึงเวลาอันสมควร ก็จะทำให้เกิดความลงตัวขึ้นในที่สุด เนื่องจากสังคมไทยยังมีพระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเพราะเป็นผู้นำทางจิตใจ

พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์

มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทมีศักยภาพในการผลิตพระนักพัฒนาเพื่อสานต่องานของพระธรรมดิลก เพราะ ยังคงมีอยู่ แต่ผลงานที่ลดลงอย่างมาก ก็เพราะขึ้นอยู่กับผู้นำ หากมีผู้นำในกลุ่มของสังฆพัฒนาที่มีความคิด ความสนใจ ก็สามารถนำพากลุ่มไปได้ไกลและตรงจุดมุ่งหมายของหลวงพ่อ แต่อาตมาจำไม่ได้ว่าปัจจุบันนี้เป็นใคร แต่รู้สึกจะเป็นพระครูวัดงาม แต่ก็ยังมีกิจกรรมอยู่บ้างนิดหน่อย และเราก็ได้พูดคุยเกี่ยวกับงานบ้างเหมือนกันโดยเฉพาะเรื่องการสืบสานวัฒนธรรมล้านนาที่เกี่ยวกับการวางแผนที่มีธรรมอันดีเลิศผสมผสานไปกับพัฒนาในทุกรูปแบบยังคงมีอยู่

พระสุริยา ธัมปัญโญ ไม่มีความเห็น

ศาสตราจารย์แสง จันทร์งาม

มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทมีศักยภาพในการผลิตพระนักพัฒนาเพื่อสานต่องานของพระธรรมดิลก เพราะ หลวงพ่อก็ไม่ได้วางแผนอะไรอย่างเป็นรูปเป็นร่าง เพียงแต่กล่าวแนวทางง่าย ๆ ว่า

ควรให้รองประธานได้ทำงานตรงจุดนี้ การที่รองประธานจะพร้อมหรือไม่อย่างไรเป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ส่วนวิธีการเลือกสรรคงขึ้นอยู่กับความคิดของหลวงพ่อดีแต่เพียงผู้เดียวว่าเหมาะสมหรือไม่จะเป็นฆราวาสก็ได้แต่ถ้าเป็นฆราวาสต้องมีบทบาทเข้มแข็งในด้านทุนรอน เช่น มีเงินทุนเป็นร้อย ๆ ล้าน มีบุคลากรเพียงพอและมีปัจจัยอื่น ๆ อย่างเพียงพอก็อาจจะเป็นไปได้ แต่ว่าถ้าเราจะเน้นในด้านพัฒนาคุณธรรมตามอุดมการณ์ของเราจะถึงพระไม่ได้ ผู้นำฆราวาสอาจจะได้แต่ถ้าในอนาคตอาจจะมีความหมายอย่างแน่นอน ความเคารพนับถือ ความเชื่อถือของประชาชน แต่หลวงพ่อก็ไม่ห่วงถ้าหากว่าผู้นำคนใดก็ตามมีความมั่นคงต่อส่วนรวม หลวงพ่อก็พยายามจะแสวงหาผู้ที่มีความสามารถในการดูแลโครงการทุก ๆ เรื่องอย่างสบายใจ

ลาวัลย์ จรรย์สปีศรี

มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทมีศักยภาพในการผลิตพระนักพัฒนาเพื่อสานต่องานของพระธรรมดิลก เพราะ หน่วยสังฆพัฒนานี้ก็เป็นงานของหลวงพ่อดีแต่เพียงผู้เดียวว่าเหมาะสมหรือไม่จะเป็นฆราวาสก็ได้แต่ถ้าเป็นฆราวาสต้องมีบทบาทเข้มแข็งในด้านทุนรอน เช่น มีเงินทุนเป็นร้อย ๆ ล้าน มีบุคลากรเพียงพอและมีปัจจัยอื่น ๆ อย่างเพียงพอก็อาจจะเป็นไปได้ แต่ว่าถ้าเราจะเน้นในด้านพัฒนาคุณธรรมตามอุดมการณ์ของเราจะถึงพระไม่ได้ ผู้นำฆราวาสอาจจะได้แต่ถ้าในอนาคตอาจจะมีความหมายอย่างแน่นอน ความเคารพนับถือ ความเชื่อถือของประชาชน แต่หลวงพ่อก็ไม่ห่วงถ้าหากว่าผู้นำคนใดก็ตามมีความมั่นคงต่อส่วนรวม หลวงพ่อก็พยายามจะแสวงหาผู้ที่มีความสามารถในการดูแลโครงการทุก ๆ เรื่องอย่างสบายใจ

แสวงชัย มูลรัตน์

มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทไม่มีศักยภาพในการผลิตพระนักพัฒนาเพื่อสานต่องานของพระธรรมดิลก เพราะพระที่สนใจจริงนั้นหายาก ท่านก็พยายามจะหาแต่ก็ไม่เจอ อีกอย่างก็คือการ

ทำงานของมูลนิธิ ฯ เป็นการพัฒนาชุมชนชนบท ซึ่งต้องปลีกเวลาไปทำงานในชุมชน ก็อาจกระทบต่อการศึกษาของพระเหล่านั้นได้ จึงทำให้ไม่ได้รับการชานรับจากพระรุ่นใหม่ ๆ สักเท่าไร

สมชาย เหล็กเพชร

มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทไม่มีศักยภาพในการผลิตพระนักพัฒนาเพื่อสนองต่องานของพระธรรมดิลก เพราะแม้แต่มรณวาสเองก็หายาก มรณวาสที่จะมาอุทิศทุ่มเทในงานอย่างเต็มที่และบางครั้งเสี่ยงอันตรายด้วย ความบกพร่องอีกประการหนึ่งคือการไม่มีพระผู้ใหญ่คอยควบคุม หรืออาจถูกเรียกร้องจากผู้ได้บังคับบัญชา ซึ่งมันไม่คุ้มกันกับการทำงานตรงจุดนี้ การทำงานส่งผลพัฒนาต้องลงไปนั้น บางส่วนเกิดจากความล้มเหลวของการพัฒนาศักยภาพของพระรุ่นใหม่ ๆ จริง ก็อย่างที่กล่าวไปแล้วไง แต่ก็น่าจะเป็นไปได้ตรงจุดนี้ที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้หลวงพ่อดีริยมหาทางออกให้กับมูลนิธิ ฯ โดยการเปิดโอกาสให้กับมรณวาสเพื่อแสดงความสามารถในการทำงานในองค์กรที่มีหลักการทำงานแบบพุทธ อย่างไรก็ตาม ตัวบุคคลที่จะมาเป็นประธานในฐานะมรณวาสตอนนี้ยังไม่มีใครกล้าที่จะรับหน้าที่ตรงนี้

อาคม วิสวโกศา ไม่มีความเห็น

สักการ ณียกุล ไม่มีความเห็น

ขจร คำออน ไม่มีความเห็น

การวิเคราะห์

แยกผลการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่มีความเห็นมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทมีศักยภาพในการผลิตพระนักพัฒนาเพื่อสนองต่องานของพระธรรมดิลกจำนวน 3 คน
2. กลุ่มที่มีความเห็นว่ามูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทไม่มีศักยภาพในการผลิตพระนักพัฒนาเพื่อสนองต่องานของพระธรรมดิลกจำนวน 3 คน

3. กลุ่มที่ไม่มีความเห็นว่ามีมูลนิตศึกษาพัฒนาชนบทมีศักยภาพในการผลิตพระนักพัฒนาเพื่อสนองงานของพระธรรมดิลก จำนวน 4 คน

โดยกลุ่มที่ 1 เห็นว่ามีมูลนิตศึกษาพัฒนาชนบทมีศักยภาพในการผลิตพระนักพัฒนาเพื่อสนองงานของพระธรรมดิลก โดยสรุปเหตุผลว่า แม้ผลงานในกิจกรรมงานสังฆพัฒนาจะลดลงอย่างมากในช่วงหลัง แต่ก็ยังมีกิจกรรมดำเนินการอยู่ต่อไป ซึ่งหากมีผู้นำกลุ่มสังฆพัฒนาที่มีแนวความคิด ความสนใจ ในการพัฒนาอย่างจริงจัง ก็สามารถนำพากลุ่มไปได้ไกลและตรงจุดมุ่งหมายของพระธรรมดิลก

โดยกลุ่มที่ 2 เห็นว่ามีมูลนิตศึกษาพัฒนาชนบทไม่มีศักยภาพในการผลิตพระนักพัฒนาเพื่อสนองงานของพระธรรมดิลกให้เหตุผล โดยสรุปว่า กิจกรรมงานสังฆพัฒนาเป็นหน่วยงานที่พระธรรมดิลกต้องการให้พระหนุ่ม ๆ ได้มีความรู้ ความสนใจต่อการพัฒนาชุมชนควบคู่ไปกับการศึกษาธรรมวินัย จึงพยายามที่จะชักจูงพระรุ่นใหม่ที่สนใจมารวมกลุ่มและนำมาอบรมฝึกฝนให้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาชุมชนชนบท โดยการให้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ แม้ว่างานพัฒนาของมูลนิตศึกษาพัฒนาชนบทเป็นงานที่ต้องทำเป็นตัวอย่างให้แก่พระที่เป็นนักพัฒนารุ่นใหม่ ๆ ที่จะมาทำงานด้านนี้ ซึ่งกำลังมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แต่ในระยะหลัง งานสังฆพัฒนาได้ลดความสำคัญลงเนื่องจากไม่ได้รับความสนใจจากพระรุ่นใหม่เลยซึ่งอาจเป็นเพราะพระรุ่นใหม่ไม่ค่อยเอาใจใส่เท่าที่ควร ด้วยอาจเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัว หากเสียเวลากับการพัฒนาก็อาจส่งผลเสียต่อการศึกษานอกจากนี้ ศพข. ไม่สามารถจะเฉลี่ยเงินมาใช้ในหน่วยงานสังฆพัฒนาจึงเป็นเหตุให้หน่วยงานนี้ถูกยกเลิกไป

การที่กิจกรรมสำคัญอย่างหนึ่งของ ศพข. ที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมศักยภาพของพระสงฆ์สนองงานพัฒนาชนบท หมายถึง เป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังให้พระสงฆ์รุ่นหนุ่มหันมาสนใจด้านการพัฒนาชนบทมากขึ้น ด้วยการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การศึกษาแบบอย่างการพัฒนา การดูงานกิจการที่ ศพข. ดำเนินการ การมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งล้วนแต่เป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้แก่พระรุ่นใหม่ ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไปในอนาคต ซึ่งงานดังกล่าวนี้ เรียกว่า กลุ่มสังฆพัฒนา

โดยเนื้อหาแล้วงานสังฆพัฒนาเป็นงานกิจกรรมที่มุ่งฝึกอบรมจิตใจของพระรุ่นใหม่ให้มี
ใจรักในงานพัฒนาเหมือนกับที่พระธรรมดิลกรัก แต่เนื่องจากพระรุ่นใหม่มักสนใจที่จะศึกษาเชิงธรรม
วินัยมากกว่าการดำเนินวิถีทางของสงฆ์ในด้านการสงเคราะห์ พระรุ่นใหม่ยังเห็นว่ากิจกรรมนี้เป็น
เพียงแค่วิชาอย่างหนึ่งหรือเป็นทางผ่านเท่านั้น จึงไม่ให้ความสนใจที่จะศึกษาเก็บเกี่ยวประสบการณ์
ที่มีค่าตรงนี้ไว้ตามเจตนารมณ์ของพระธรรมดิลก ตรงจุดนี้เองที่น่าจะทำให้พระธรรมดิลกไม่อาจมอง
เห็นแนวพระนักพัฒนาที่จะแทนตัวท่านได้อีกต่อไป จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวทางการสืบทอด
ตำแหน่งจากเดิมที่ผู้นำต้องมาจากพระสงฆ์เพียงฝ่ายเดียวมาเป็นลักษณะผสมผสานกันเองระหว่าง
สองสถานภาพ จึงอาจถือได้ว่าเป็นความล้มเหลวในงานสังฆพัฒนาของ ศพช. ซึ่งเปรียบได้กับโรง
เรียนนายอำเภอของกรมการปกครอง ซึ่งผลิตนักปกครอง นักพัฒนาที่มีความรู้ความสามารถ ต้อง
จบลงไปด้วยวิถีทางแห่งธรรมที่เป็นของไม่เที่ยงโดยแท้

คำถามที่ 7	หากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ท่านคาดว่าจะมีผลกระทบเกิดขึ้นหรือไม่อย่างไร
------------	---

พระธรรมดิลก

หากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะมีผลกระทบเกิดขึ้น เพราะ ขึ้นอยู่กับผู้นำคนใหม่ด้วยที่จะต้องเป็นผู้นำองค์กรให้ไปตลอดรอดฝั่ง แม้จะต้องเจออุปสรรคบ้างก็ตาม แต่ก็คงไม่ถึงกับหยุดไปเลยนอกเสียจากเงินทุนหมด เพราะทุกอย่างนี้ขึ้นกับเงินทุนด้วยเช่นกัน แต่แนวทางการทำงานก็ต้องถือหลักปฏิบัติเดิม ไปเปลี่ยนมากไม่ได้ เพราะมีทุนที่จะดำเนินการจำกัด หากมีการเปลี่ยนแปลงมากเกินไป ประเทศเจ้าของเงินอาจลดความเชื่อถือลง จนอาจเลิกสนับสนุน

พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์

หากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะไม่มีผลกระทบเกิดขึ้น เพราะ เป็นองค์กรเอกชนที่ค่อนข้างจะมั่นคงและได้รับการยอมรับ ทั้งผู้นำคนใหม่และเจ้าหน้าที่จะต้องประสานงานกันด้วยดีในการเก็บรักษามรดกของพระธรรมดิลกเอาไว้ การงานบางอย่างแม้ว่าต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้ทันกับเหตุการณ์บ้านเมือง แต่รูปแบบการดำเนินงานคงอยู่ต่อไป

พระสุริยา ธัมปัญโญ

หากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะมีผลกระทบเกิดขึ้น เพราะ บารมีของผู้นำแตกต่างกัน เมื่อต่างกัน บริวารรอบข้างก็จะปฏิบัติต่อกันและกันต่างกันออกไป เช่นเดียวกันชุมชนก็ต้องปฏิบัติแตกต่างกันไปเป็นธรรมดา

ศาสตราจารย์แสง จันทรวงาม

หากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะมีผลกระทบเกิดขึ้น เพราะ อาจมีเจ้าหน้าที่บางคนที่มีความเคารพบูชาหลวงพ่อกอย่างเด็ดเดี่ยวมั่นคง เมื่อมีผู้บริหารคนใหม่ขึ้นมา อาจไม่ยอมรับ หรืออาจจะย้ายไปอยู่กับองค์กรอื่นที่ฟังพอใจมากกว่า

ลาวัลย์ จรรย์สืปศิริ

หากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะไม่มีผลกระทบเกิดขึ้น เพราะ เรื่องการดำเนินงานก็คงไม่เปลี่ยนแปลง เพราะแนวทางที่ทำมานั้นถือว่าดีอยู่แล้ว แม้ว่าเวลาจะล่วงเลยไปนานแต่คุณธรรมที่แฝงอยู่ในการทำงานยังคงเหมือนเดิม งานพัฒนาทั้งสองด้าน คือ จิตใจ และ เศรษฐกิจ ยังคงดำเนินต่อไปเช่นกัน เพราะมีพื้นฐานที่แข็งแกร่งและมั่นคงโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่ทำงานอยู่ ล้วนแล้วแต่มีประสบการณ์และความตั้งใจที่จะช่วยงานของพระธรรมดิลกตลอดไป

แสวงชัย มุลรัตน์

หากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะไม่มีผลกระทบเกิดขึ้น เพราะ แนวโน้มข้างหน้าผู้นำบริหารที่จะสืบทอดต้องยึดหลักงานเดิมที่ทำ เนื่องด้วย ศพช. จะไม่ไปตามปัญหาหรือกระแสปัญหา ซึ่งปัจจุบันองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องทุนของชุมชน เช่น การส่งเสริมอาชีพ พัฒนาจิตใจตนเอง สร้างกองทุนขององค์กรชาวบ้าน แต่เป็นผลมาจากการที่องค์กรเหล่านั้นมีเงื่อนไขที่จะขอรับทุนจากแหล่งเงินทุน หากเงินทุนหมด ก็ต้องหาแหล่งเงินทุนใหม่ ซึ่งถ้าหากแหล่งใหม่เขามีนโยบายเน้นการดำเนินงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม องค์กรผู้รับทุนก็เน้นสิ่งแวดล้อมตามกันไป เรียกว่า การตามกระแสปัญหาของสังคม ดังนั้น หาก ศพช. มีผู้นำคนใหม่ ผู้นำก็ต้องมีความมั่นคงในการทำงาน ต้องตั้งตนเองให้ยั่งยืนด้วย เน้นสู้กับปัญหาที่ถนัดแม้จะไม่ใช่ที่นิยมจากแหล่งเงินทุนก็ตาม

สมชาย เหล็กเพชร

หากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะไม่มีผลกระทบเกิดขึ้น เพราะ แม้ว่าผู้นำคนใหม่จะมีแนวทางที่แตกต่างหรือคล้ายกันอย่างไรก็ตาม การพัฒนามีหลักวิธีการอย่างเดิม มีรูปแบบการทำงาน มีแบบอย่างของการพัฒนานั้น ๆ ซึ่งในฐานะเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติก็ยึดถือตามแบบอย่างนั้น เป็นต้นว่า การทำการเกษตรผสมผสานก็มีแบบอย่างตามหลักวิชาการ จะไปเปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่อาจปรับแต่งให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งไม่เกี่ยวกับแนวทางของผู้นำแต่อย่างใด ดังนั้น แม้ว่าผู้นำจะเปลี่ยนแปลงไประบบของมูลนิธิ ฯ ก็ยังอยู่ จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ

ประมาณที่จะจัดสรรลงมา ถ้างบประมาณน้อยความกว้างของกิจกรรมก็น้อยลงตาม แต่ถ้างบประมาณมาก ก็สามารถทำกิจกรรมที่มีแบบอย่างได้หลาย ๆ แบบ หลาย ๆ พื้นที่ ซึ่งเป็นการขยายตัวในแนวราบ ส่วนในด้านการบุคคลคงไม่มีปัญหา เพราะแต่ละคนล้วนแต่ทำงานใน ศพช. นานแล้ว คงยึดตรงนี้เป็นอาชีพต่อไป และ ศพช. คงได้รับการสนับสนุนจากแหล่งเงินทุนค่อนข้างยาวนานพอสมควร

อาคม วิสวโกคา

หากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะมีผลกระทบเกิดขึ้น เพราะ ศพช. ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ในส่วนของการพัฒนาในชุมชน ซึ่งอาจจะมีปัญหาเพราะขาดผู้นำก็เหมือนขาดขวัญกำลังใจ เกิดความสับสนระหว่างกิจกรรมที่เคยทำ กับกิจกรรมที่เปลี่ยนไปเป็นอีกแบบ

สักการ ญียกุล

หากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะมีผลกระทบเกิดขึ้น เพราะ ผู้นำคนใหม่อาจไม่เป็นที่ยอมรับเท่ากับคนเก่า

ขจร คำออน

หากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะไม่มีผลกระทบเกิดขึ้น เพราะ ชุมชนอาจไม่ยอมรับผู้นำคนใหม่ เนื่องจากผู้นำคนเก่ามีบารมีมากและมีผลงานที่เป็นที่ยอมรับ โดยเฉพาะความศรัทธาที่ชุมชนมีต่อผู้ แต่สามารถแก้ไขได้ด้วยการเสนอแนวทางการพัฒนาแบบใหม่ ๆ ที่ชุมชนสนใจ

การวิเคราะห์

แยกผลการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่มีความเห็นว่าหากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะมีผลกระทบเกิดขึ้น จำนวน 5 คน
2. กลุ่มที่มีความเห็นว่าหากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะไม่มีผลกระทบเกิดขึ้น จำนวน 5 คน

โดยกลุ่มที่ 1 มีความเห็นว่าหากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะมีผลกระทบเกิดขึ้น มีเหตุผลโดยสรุป คือ ผลกระทบต่อขวัญกำลังใจของบุคลากรใน ศพช. ที่ลดลง การระดมทุนอาจทำได้ลำบากขึ้น ความเชื่อถือและยอมรับต่อองค์กรอาจลดลง

ในขณะที่กลุ่มที่ 2 เห็นว่าหากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะไม่มีผลกระทบเกิดขึ้น มีเหตุผลโดยสรุป คือ ศพช. มีการทำงานที่เป็นระบบ มีแบบแผนวางไว้ชัดเจน แม้จะเปลี่ยนผู้นำแต่การดำเนินงานยังคงเหมือนเดิม ซึ่ง ศพช. เน้นการทำงานในสาขาที่ถนัดนั่นคือ การพัฒนาด้านจิตใจ ยิ่งกว่านั้น บุคลากรใน ศพช. ก็ยังคงเชื่อมั่นและยึดมั่นในการดำเนินงานตามแนวทางของพระธรรมดิลกตลอดไป

ข้อสังเกต ในการวิจัย พบว่า กลุ่มแรกที่เห็นว่าหากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท คาดว่าจะมีผลกระทบเกิดขึ้น หมายความว่า การที่ผู้นำคนใหม่จะเข้ามามีบทบาทแทนพระธรรมดิลกนั้นไม่ต้องเผชิญกับปัญหาที่หลาย ๆ ฝ่ายได้คาดการณ์ไว้ เช่น การขาดขวัญกำลังใจของเจ้าหน้าที่ การไม่เป็นที่ยอมรับจากชุมชนและเจ้าหน้าที่ ตลอดจนความสับสนที่เกิดขึ้นเนื่องจากการปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานพัฒนาในชุมชน ซึ่งทำให้สมาชิกที่เคยปฏิบัติในแนวทางที่พระธรรมดิลกเคยทำมาต้องสับสนไปกับกระบวนการใหม่ ๆ หรือแม้แต่ภายในองค์กรเองที่อาจเกิดความสับสนในหมู่เจ้าหน้าที่เนื่องจากต้องปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานจากเดิมไปสู่วิธีการใหม่ กลุ่มนี้ได้แก่กลุ่มเจ้าหน้าที่ซึ่งเคยทำงานกับพระธรรมดิลกมาเป็นเวลานานแล้วและกรรมการบางคนที่ยังคงยึดมั่น

ศรัทธาต่อพระธรรมดิลกอย่างเหนียวแน่น กล่าวโดยสรุปก็คือบุคลากรภายใน ศพข. ไม่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะความเคยชิน ความยึดมั่นถือมั่น และความมีศรัทธาต่อพระธรรมดิลกนั่นเอง

อีกกลุ่มคือกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่มองการเปลี่ยนแปลงผู้นำเป็นเสมือนการเปลี่ยนแปลงด้านวัตถุ เห็นว่า หากมีการเปลี่ยนผู้นำมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทเกิดขึ้น คาดว่าจะไม่มีผลกระทบเกิดขึ้น คือ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงผู้นำเลย แม้ว่าในความเป็นจริงอาจมีการเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง แต่ความเปลี่ยนแปลงนั้นแทบไม่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานใน ศพข. เช่น การย้ายที่ทำงานใหม่ การเปลี่ยนอุปกรณ์ในที่ทำงาน เป็นต้น ซึ่งกลุ่มนี้มักมองสังคมในแง่ดี มองสังคมว่ามีความเป็นพลวัต (Dynamic) และมนุษย์ไม่อาจต้านทานการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ กลุ่มนี้มีตัวแทนจากบุคคลภายนอกองค์กรเป็นส่วนใหญ่

คำถามที่ 8	หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำคนใหม่ในอนาคต ผู้ที่สมควรเป็นผู้นำของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทต่อไปควรเป็นใครระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาส
------------	--

พระธรรมดิลก

หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำคนใหม่ในอนาคต ผู้ที่สมควรเป็นผู้นำของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทต่อไปควรเป็น พระสงฆ์

พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์ ไม่มีความเห็น

พระสุริยา ธัมปัญโญ ไม่มีความเห็น

ศาสตราจารย์แสง จันทร์งาม

หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำคนใหม่ในอนาคต ผู้ที่สมควรเป็นผู้นำของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทต่อไปเป็นได้ ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส

ลาวัลย์ จรรย์สีบศรี

หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำคนใหม่ในอนาคต ผู้ที่สมควรเป็นผู้นำของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทต่อไปควรเป็น พระสงฆ์

แสงชัย มุลรัตน์

หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำคนใหม่ในอนาคต ผู้ที่สมควรเป็นผู้นำของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทต่อไปควรเป็น พระสงฆ์

สมชาย เหล็กเพชร ไม่มีความเห็น

อาคม วิสวโกคา

หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำคนใหม่ในอนาคต ผู้ที่สมควรเป็นผู้นำของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทต่อไปควรเป็น พระสงฆ์

ลักการ ญียกุล ไม่มีความเห็น

ขจร คำออน ไม่มีความเห็น

การวิเคราะห์

แยกผลการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่มีความเห็นว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำคนใหม่ในอนาคต ผู้ที่สมควรเป็นผู้นำของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทต่อไป คือ พระสงฆ์เพียงอย่างเดียว จำนวน 4 คน
2. กลุ่มที่มีความเห็นว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำคนใหม่ในอนาคต ผู้ที่สมควรเป็นผู้นำของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทต่อไป คือ พระสงฆ์หรือฆราวาสก็ได้ จำนวน 1 คน
3. กลุ่มที่ไม่มีความเห็นว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำคนใหม่ในอนาคต ผู้ที่สมควรเป็นผู้นำของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทต่อไปคือใคร จำนวน 5 คน

โดยจะเห็นว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนมากไม่มีความคิดเห็นต่อประเด็นว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำคนใหม่ในอนาคต ผู้ที่สมควรเป็นผู้นำของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทต่อไปคือใคร และมีผู้เห็นว่าควรเป็นพระสงฆ์ จำนวน 4 คน ในที่นี้มีผู้ไม่ออกความคิดเห็น 1 คน ซึ่งอาจสรุปได้ว่า ศพช. ยังไม่แน่ว่าจะเลือกทางเดินในแนวทางใด

คำถามที่ 9	ใครคือผู้สมควรได้รับเลือกให้เป็นผู้นำองค์กรต่อจากพระธรรมดิลก
------------	--

พระธรรมดิลก

ผู้สมควรได้รับเลือกให้เป็นผู้นำองค์กรต่อจากพระธรรมดิลก คือ พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์ เพราะ อย่างแรกท่านเป็นเพศสมณะ มีความรู้สูงพอสมควร แม้ว่าจะมีอายุไม่มากแต่การทำงานตรงนี้อาจไม่ต้องอาศัยอายุมาเป็นเครื่องกำหนด ขอให้จริงใจ สนใจ และตั้งใจทำงานก็ใช้ได้ แต่ก็ต้องใช้เวลาฝึกฝนบ้างแต่คงไม่นาน เพราะเป็นผู้ใหญ่แล้ว ก็เหมือนการทำงานกับรัฐบาล เมื่อเข้าไปทำแล้วไม่นานก็ได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่งตามประสบการณ์

พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์ ไม่มีความเห็น

พระสุริยา ธัมปัญโญ ไม่มีความเห็น

ศาสตราจารย์แสง จันทรงาม

ผู้สมควรได้รับเลือกให้เป็นผู้นำองค์กรต่อจากพระธรรมดิลก คือ พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์ เพราะ ผู้ที่มาแทนนั้นต้องเป็นพระ และต้องเป็นพระที่มีบารมี มีคนเคารพนับถือ เป็นที่ยอมรับ มีความรู้ความสามารถในหลาย ๆ ด้าน หลวงพ่อพยายามมองหาแต่ก็ไม่สำเร็จ แต่มีอยู่องค์หนึ่งซึ่งพระธรรมดิลกฝากความหวังไว้ ผู้นั้นก็คือ ท่านพระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าดาราภิรมย์ เป็นผู้ดูแลงานใน ศพช. เวลาที่ ปัจจุบันแต่งตั้งเป็นรองประธานของมูลนิธิ ศพช. และเป็นลูกศิษย์ใกล้ชิดของหลวงพ่อ เป็นผู้ที่มีบารมีพอสมควร เป็นเจ้าอาวาสที่ทำงานได้ดี ได้รับความเคารพจากผู้คน แม้จะเป็นพระหนุ่มเมื่อเทียบกับพระธรรมดิลกก็ตาม แต่ในอนาคตอาจจะเท่าเทียมกันได้ ยิ่งกว่านั้นยังมีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งที่เป็นที่นิยมของคนไทย คือ ความซื่อ ซึ่งสามารถดึงดูดคนได้มากพอสมควร ตัวอย่าง คือ การที่วัดป่าดาราภิรมย์สามารถระดมทุนเพื่อก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ในงบประมาณตั้งแต่สี่ถึงห้าล้าน โดยใช้เวลาระดมทุนได้ในเวลาไม่นาน ซึ่งเป็นที่พึงพอใจต่อพระธรรมดิลกอย่างยิ่ง

ลาวัลย์ จรรย์สืบทศรี ไม่มีความเห็น

แสงชัย มุลรัตน์

ผู้สมควรได้รับเลือกให้เป็นผู้นำองค์กรต่อจากพระธรรมดิลก คือ ใครก็ได้ เพราะ ผู้นำต้องเป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารีมีเมตตาเผื่อแผ่แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกันต้องมีศีลธรรมในการทำงานไม่หวังผลตอบแทนผลประโยชน์ส่วนตน และควรอย่างที่สุดที่จะเป็นพระภิกษุสงฆ์ เพราะจุดนี้เป็นเอกลักษณ์ของ ศพข. มาแล้วแต่แรกจัดตั้งแล้ว คำนึงเคยกับการมีผู้นำที่เป็นพระมานานแล้ว อีกทั้งยังสร้างความเชื่อมั่นให้แก่เจ้าหน้าที่เองด้วยว่าแนวทางของหลวงพ่อกคงสืบต่อไปได้

สมชาย เหล็กเพชร

ผู้สมควรได้รับเลือกให้เป็นผู้นำองค์กรต่อจากพระธรรมดิลก คือ ใครก็ได้ เพราะ ในฐานะเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติซึ่งสามารถทำงานกับผู้นำได้ทุกคน เนื่องจาก ศพข. มีแนวทางการทำงานที่มั่นคงเป็นระบบดีอยู่แล้ว

อาคม วิสวโกคา

ผู้สมควรได้รับเลือกให้เป็นผู้นำองค์กรต่อจากพระธรรมดิลก คือ ใครก็ได้ เพราะ ผู้นำที่ดีก็ควรจะมีบุคลิกภาพหรือข้อคิดวิธีการทำงานคล้ายคลึงกับพระธรรมดิลก ซึ่งจะเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดและสามารถเป็นพระสงฆ์หรือฆราวาสก็ได้

สักการ นิยมกุล

ผู้สมควรได้รับเลือกให้เป็นผู้นำองค์กรต่อจากพระธรรมดิลก คือ ใครก็ได้ เพราะ คนที่จะมาเป็นผู้นำควรมีความรู้มาก เป็นที่นับหน้าถือตาในสังคม ที่สำคัญคือต้องต้องรักษาไว้ซึ่งประโยชน์สุขส่วนรวม ต้องจริงใจในการช่วยเหลือสังคมอย่างแท้จริง ซึ่งไม่สำคัญว่าจะมาจากพระสงฆ์หรือฆราวาส

ขจร คำออน

ผู้สมควรได้รับเลือกให้เป็นผู้นำองค์กรต่อจากพระธรรมดิลก เป็น ใครก็ได้ เพราะ ผู้นำที่ดีก็ควรจะรู้สิ่งที่ผู้ใต้บังคับบัญชา และชุมชนมีความต้องการ ต้องมีความรู้ความสามารถ และมีบารมีอย่างมาก เพราะต้องใช้ในการสร้างความเชื่อถือและศรัทธาในการระดมเงินทุนเพื่อการพัฒนา

การวิเคราะห์

จากการสัมภาษณ์สามารถแยกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่มีความเห็นว่า พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์ สมควรเป็นผู้นำ จำนวน 2 คน
2. กลุ่มที่มีความเห็นว่า เป็นใครก็ได้ จำนวน 5 คน
3. กลุ่มที่ไม่มีความเห็น จำนวน 3 คน

โดยมีผู้ให้สัมภาษณ์ที่ระบุผู้ที่สมควรเป็นผู้นำต่อจากพระธรรมดิลกได้ชัดเจนว่าควรเป็นพระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์ จำนวน 2 คน ในขณะที่ผู้เห็นว่า ศพข. อาจมีทางเลือกนอกเหนือไปจากการมีผู้นำเป็นพระสงฆ์ จำนวน 5 คน โดยมีผู้ไม่ออกความคิดเห็น จำนวน 2 คน แสดงให้เห็นว่า ยังมีผู้เห็นว่าผู้นำอาจเป็นพระสงฆ์หรือฆราวาสได้ทั้งสองกรณี ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า ศพข. กำลังยืนอยู่ระหว่างทางเลือกซึ่งมีความเป็นไปได้ที่ใกล้เคียงกัน

ในที่นี้ จะเห็นว่าการสรรหาผู้นำองค์กรคนใหม่เพื่อทำหน้าที่ต่อจากพระธรรมดิลกในงานวิจัยนี้มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงมุมมองของการเมืองในองค์กรว่าการเปลี่ยนแปลงผู้นำย่อมมีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยเสมอ เพียงแต่ว่า การเปลี่ยนแปลงผู้นำของศพข. ในเวลาที่ใกล้เข้ามาแล้วนี้ ถือเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของ ศพข. เลยกี่ว่าได้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นไปในอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นผลงาที่เกิดจากการสะสมอำนาจเชิงบารมีของพระธรรมดิลกอย่างแท้จริง เรียกได้ว่า ศพข. คือ พระธรรมดิลก พระธรรมดิลก คือ ศพข. นั่นเอง ดังนั้น แม้ในประเด็นที่ว่าใครจะได้เป็นผู้นำคนต่อไปแทบจะไม่จำเป็นต้องศึกษาวิจัยเลยก็อาจทำได้ แต่หากไม่ทำการรวบรวมข้อมูลทางการวิจัยต่อประเด็นนี้สำคัญนี้ อาจทำให้งานวิจัยนี้ขาดความสมบูรณ์ไปโดยทันที เนื่อง

จากยังไม่เข้าถึงหัวใจและกันบึงแห่งมูลเหตุที่มาในการวิจัยเงื่อนไขความสำเร็จขององค์กรเล็ก ๆ แห่งนี้ได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องแสดงทัศนะของผู้ที่อยู่ใกล้ชิดมานาน่าเสนอเพื่อยืนยันถึงความเป็นไปได้ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้อยู่ตลอดเวลาอันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของ ศพข.

ข้อสังเกตประการหนึ่ง คือ แม้ว่าพระธรรมดิลกจะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการของผู้นำคนใหม่ ว่าไม่มีความจำเป็นต้องสรรหาตามผลการวิจัยที่ผ่านมาแล้ว แต่พระธรรมดิลกก็ยังคงเชื่อมั่นในความสามารถของพระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์ว่าเป็นผู้สมควรที่จะดำรงตำแหน่งประธานมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทต่อจากท่านต่อไป

5.2 การวิเคราะห์เงื่อนไขความสำเร็จการดำเนินการพัฒนา

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน ใน 9 คำถาม ตามที่ได้เสนอไว้แล้ว ในบทที่ 5 ตอนต้น ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จากภาพกว้างของการดำเนินงานของ ศพช. ความสำคัญของบทบาทผู้นำองค์กร และมุมมองต่ออนาคตในตำแหน่งผู้นำ ซึ่งเหล่านั้นเป็นมุมมองของผู้ให้ข้อมูลในสถานภาพที่แตกต่างกัน แต่เพื่อชี้ให้เห็นถึงประเด็นความสำเร็จของ ศพช. ให้เกิดภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จึงได้ทำการประมวลข้อมูลและสร้างกรอบการบรรยายแยกเป็นส่วน ๆ โดยอาศัยข้อมูลทั้งด้านเอกสารและการสัมภาษณ์ในมุมมองของผู้วิจัยออกเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

5.2.1 เงื่อนไขเกี่ยวกับผู้นำ

5.2.1.1 ความสนใจเฉพาะของผู้นำ

สังคมไทยไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่าพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญในการจรรโลงจิตวิญญาณของคนในสังคมให้มีพฤติกรรมและวิญญาณอยู่ในกรอบประเพณีที่กำหนดไว้ ศาสนาเป็นเสมือนผู้ตรวจสอบสถานการณ์ทางพฤติกรรมของสังคมให้อยู่ในความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง อาจกล่าวได้ว่าศาสนาคือบิดามารดา และผู้ใหญ่ของเรานั้นเอง คำสอนของศาสนาหรือคัมภีร์ซึ่งในทางศาสนาเรียกว่า พระไตรปิฎก อันเป็นหลักศาสนาที่ได้รับการพิสูจน์เมื่อครั้งพุทธศาสนามาแล้ว เป็นเสมือนคำวาทกล่าวตักเตือนผู้คนในสังคมให้รักษาเอาไว้ซึ่งความดีอย่างสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตามการที่เราได้ระลึกถึงสิ่งที่ถูกหรือผิดที่เกิดขึ้นในจิตใจของเรานั้น เรามักจะต้องมีตัวแทนเพื่อเมื่อความรู้สึกในวิญญาณนำไปสู่หัวใจของพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระพุทธเจ้าหรือพระศาสดาแห่งศาสนาพุทธ ซึ่งจริง ๆ แล้วเรามักจะกราบไหว้ตัวแทนของศาสนาในรูปของวัตถุมงคล พระคัมภีร์ที่เป็นที่รวมของธรรมที่แท้จริง การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะองค์วัตถุมีรูปร่างหน้าตาคล้ายคลึงกับมนุษย์เรามากกว่านั่นเอง เมื่อพระพุทธรูปหรือวัตถุมงคลเป็นเสมือนกำแพง พระพุทธศาสนาที่ระลึกอยู่ในจิตใจ จิตวิญญาณ ซึ่งเป็นนามธรรมแล้ว ในเชิงรูปธรรมในทางโลกที่เรามองเห็น ได้ยิน ได้ฟัง ได้กลิ่น ได้สัมผัสอยู่ในปัจจุบันกาลนี้คือตัวแทนของพระศาสดาที่ดีที่สุด คำตอบคือ พระสงฆ์

สังคมนับถือพระสงฆ์ให้เป็นผู้นำทางจิตใจได้อย่างไร เราตัดสินกันที่ธรรมที่องค์พระ
สงฆ์รูปนั้นได้ครองไว้หรือมีไว้ สังเกตได้จากเราไม่ได้นับถือพระสงฆ์แต่ละรูปอย่างเท่าเทียมกัน การที่
พระสงฆ์แต่ละรูปมีศักยภาพที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนแตกต่างกัน
ทั้งนี้ก็เพราะธรรมที่พระสงฆ์รูปอื่น ๆ ยึดถือปฏิบัตินั่นเอง ทั้งนี้ก็ขึ้นกับความนิยมของแต่ละบุคคล
ด้วย ในสมัยพุทธกาลเรามีแรงศรัทธาของหมู่ผู้เป็นพุทธศาสนา จากการบรรลุธรรมในแต่ละชั้น ๆ
กระทั่งถึงขั้นพระอรหันต์ แต่ในปัจจุบันเรานิยมกันที่แนวทางปฏิบัติเชิงวิปัสณากรรมฐานหรือเรียก
สั้น ๆ ตามภาษาชาวบ้านว่าการทำสมาธิ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้จิตใจสงบและเข้าถึงธรรมในขั้นสูง
ต่อไป ในขณะนี้สังคมไทยโบราณก็มีการผสมผสานระหว่างการประยุกต์ปฏิบัติของสงฆ์เพื่อการดับ
ทุกข์ กับการสนองศรัทธาต่อชาวโลกในเวลาเดียวกัน ซึ่งสังคมโบราณนั้นชาวพุทธให้ความสำคัญต่อ
วัดเป็นอย่างยิ่ง ไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่า พระสงฆ์เป็นผู้พัฒนาประเทศที่สำคัญที่สุดของสังคมไทย
เหตุที่ระลึกเช่นนี้คือบุญคุณอย่างใหญ่หลวงต่อสถาบันศาสนา มีคนจำนวนมากลืมนึกถึงเรื่องนี้
เพราะคิดว่าศักยภาพของประเทศเราเกิดขึ้นมาจากความเพียรพยายามของประชาชนในประเทศที่ได้
ร่ำเรียนมาจากต่างประเทศในสถาบันการศึกษาชั้นสูง เราคิดว่าคนเหล่านี้เป็นผู้นำสังคมที่แท้จริง
เพราะเป็นผู้นำเองงบประมาณมาบริหารชาติบ้านเมืองของเราในปัจจุบัน แต่แท้จริงกลับเป็นเช่นนั้น
ไม่ พระสงฆ์ต่างหากที่เป็นผู้พัฒนาสังคมไทยอย่างแท้จริง ประเทศชาติจะไม่ดำรงอยู่ได้หากขาดพระ
สงฆ์ ผู้ซึ่งได้ให้ความรู้ วิทยาการแก่บรรพบุรุษของเรา ได้ปลูกฝังคุณธรรมทางสังคมที่งดงาม ให้นัก
พัฒนาจะได้นำเอาไปใช้ในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต การศึกษาของประเทศไทยสมัย
โบราณ ซึ่งมีความทันสมัยอยู่เสมอ และเมื่อกล่าวถึงพระสงฆ์ในฐานะผู้นำคำสั่งสอนของพุทธศาสนา
มาใช้ในการสั่งสอนฆราวาสให้ประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมอย่างเป็นนิจ จึงเป็นสิ่งที่ชี้
ให้เห็นถึงความเป็นพุทธศาสนิกชนของชาวไทยอย่างชัดเจน ความผูกพันที่ฆราวาสมีต่อพระภิกษุ
สงฆ์ที่ตนเองศรัทธานั้นก็นำมาซึ่งความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันระหว่างพระกับชาวบ้าน ประเด็น
นี้เป็นจุดสำคัญยิ่งที่เป็นหัวใจหลักในการดำรงอยู่ได้ต่อไปของชาติบ้านเมืองเราขณะนี้ บางอย่างที่ได้
ปรากฏให้เห็นก็คือ กรณีพระสงฆ์ขอลาสิกขาของประเทศไทยหลาย ๆ รูป ที่มีความโดดเด่นในฐานะพระ
ปฏิบัติเป็นตัวอย่าง ซึ่งมีศรัทธาญาติโยมจำนวนหนึ่งแสวงหาความเคารพศรัทธาอย่างไม่อาจลืมนึก
ตาได้ ถึงแม้ว่าในท้ายสุดพระเหล่านั้นอาจได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นต่าง ๆ ก็ตาม แต่ศรัทธา
จากลูกศิษย์ก็มีได้ลดน้อยถอยลงแต่อย่างใด แต่ยังให้ความอดทนอุ้มชูเหมือนไม่ได้ยินได้รับฟังข่าว

สารอันใดเลย มิตรภาพเช่นนี้น่าประทับใจยิ่งกว่าความเป็นเพื่อนเสียอีก หากแต่สังคมไม่อาจยอมรับความเสื่อมเสียที่ใด หรือเปิดตัวพระธรรมคำสั่งสอนขององค์ศาสนาของชาวไทยได้ แต่เมื่อเรามุ่งประเด็นไปที่แง่ศรัทธาของประชาชนเพียงอย่างเดียวแล้ว ก็พบว่า อำนาจเชิงบารมีของพระสงฆ์นั้นมากมายเช่นไร ซึ่งหากได้ใช้อย่างถูกวิธีไปในแนวทางที่ถูกที่ควรแล้ว ย่อมก็เกิดประโยชน์ต่อสังคมประชาชาติอย่างยิ่ง

ความสามารถเฉพาะของผู้เฝ้าอาจเรียกว่าเป็นความถนัด ความสนใจ ของผู้นำที่มีต่อตำแหน่งหน้าที่ในองค์กร เพราะหากผู้นำไม่มีความสนใจอย่างหนึ่งอย่างใดในองค์กรแล้ว ผู้ที่อยู่ได้บังคับบัญชาก็อาจไม่เข้าใจลึลึก หรือรูปแบบการทำงานที่แท้จริงของผู้นำ ยังผลให้องค์กรขาดเอกลักษณ์และความสามัคคีในที่สุด ในทางเดียวกันหากพระสงฆ์ที่มีแนวทางการปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์ต่อสังคมหรือเรียกว่า “พระนักพัฒนา” นำหลักธรรมคำสั่งสอนเพื่อเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาทางสังคมกับการพัฒนาทางจิตใจควบคู่กัน โดยถือเป็นหัวใจและแก่นสารขององค์กรแล้ว องค์กรนั้นก็ย่อมต้องมีความชัดเจนในเอกลักษณ์และรูปแบบทั้งภายในและภายนอกอย่างแท้จริง

5.2.2.2 แนวความคิดการพัฒนาของผู้นำที่เป็นพระสงฆ์

จากที่ได้นำเสนอไว้แล้วเกี่ยวกับแนวความคิดในการพัฒนาชุมชนชนบท ของ ศพช. ที่มีผู้นำที่มีแนวทางการดำเนินงานพัฒนาโดยยึดหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนา ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวมีหัวใจสำคัญที่การพัฒนาจิตใจพร้อมกันกับการพัฒนาเศรษฐกิจ วิธีการเช่นนี้ต้องอาศัยการวัดใจ ความรู้สึกจากชุมชน ตลอดจนความมีน้ำอดน้ำทนของจิตใจที่จะต่อสู้กับอุปสรรคอันเนื่องมาจากการจำกัดกรอบความประพฤติของชุมชนให้อยู่ในกรอบศีลธรรมที่ ศพช. วางไว้ เงื่อนไขนี้จึงได้แก่การที่แนวทางของ ศพช. เอาชนะใจของคนในชุมชนให้ยอมรับและปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินงานของ ศพช. ต่อไป อย่างตั้งใจจริง ซึ่ง การพัฒนาอย่างแท้จริงมิใช่การพัฒนาสิ่งรอบข้างของเราแต่กลับเป็นการพัฒนาจากภายในจิตใจของเราเอง เมื่อสามารถเอาชนะใจตนเองได้แล้วการพัฒนาอย่างอื่นก็จะเกิดขึ้นอย่างมีคุณธรรมตามที่จิตใจมีอยู่แล้วได้ต่อไป หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งลงไปอีก อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาโดยผู้นำที่เป็นสงฆ์ อาจมีเกิดจาก 4 เหตุผล ต่อไปนี้ ได้แก่

พระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้นำทางจิตใจ เป็นที่มาของศรัทธาและปัญญาของสังคม เป็นตัวแทนของสถาบันศาสนา ที่อยู่คู่สังคมไทยมาเป็นเวลานานแล้ว ด้วยพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ยังถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ยังคงทันสมัยอยู่เสมอมา

พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาจิตใจของประชาชน ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้นำทางจิตใจแล้ว ในทางปฏิบัติพระสงฆ์ยังต้องฝึกอบรมจิตใจของคนในสังคมผ่านการอบรม ปฏิบัติสมาธิ และการตั้งอยู่บนธรรมอันดีงาม โดยตั้งใจให้เป็นปัจจุบัน ไม่ปล่อยให้อารมณ์ฟุ้งซ่าน เมื่อจิตสงบลงก็จะเกิดปัญญาเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาคับตันเหตุต่อไป เมื่อจิตใจได้รับการพัฒนาให้มุ่งแต่การทำสิ่งที่ดีแล้ว การกระทำอย่างอื่นก็จะดีตามไปด้วย

พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนและประชาชน ซึ่งเป็นบทบาทที่แสดงมาตั้งแต่สมัยโบราณมาช้านานแล้ว ซึ่งสังคมไทยไม่อาจแยกได้ระหว่างศาสนากับการศึกษา โดยพระสงฆ์ในฐานะที่ได้เปรียบด้านการศึกษาเล่าเรียน เป็นผู้นำแห่งความรู้ในสังคม ย่อมต้องให้ความสนใจต่อการให้การศึกษาแก่สังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมศาสนา ศิลป และวัฒนธรรม ด้วยเหตุที่วัดเป็นแหล่งรวมทางศิลป วัฒนธรรม ของสังคม พระสงฆ์เองต้องทำความเข้าใจกับสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏอยู่รอบตัว การผดุงไว้ซึ่งศิลป วัฒนธรรม ในชุมชนซึ่งถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของประเพณีท้องถิ่นอันหลากหลาย และยังเป็นการรักษาไว้ซึ่งศาสนาในตัวเองด้วย

จากบทบาทของพระสงฆ์ทั้ง 4 ประการ ย่อมมีส่วนผลักดันให้พระสงฆ์ที่มีแนวทางปฏิบัติดีแล้วเห็นความสำคัญในการฟื้นฟูสภาพจิตใจควบคู่ไปกับการฟื้นฟูฐานะทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชนเพื่อต่อสู้กับอบายมุขและกิเลสที่ขุนมัวให้เบาบางลง ดังนั้น ความเป็นพระสงฆ์จึงเป็นข้อได้เปรียบและเป็นเงื่อนไขสำคัญเงื่อนไขหนึ่งซึ่งทำให้องค์กรพัฒนาเอกชนที่มีผู้นำเป็นพระสงฆ์ได้รับการยอมรับจากสังคมและชุมชนได้เป็นอย่างดี

5.2.2 เจื่อนไขเกี่ยวกับอำนาจเชิงบารมี

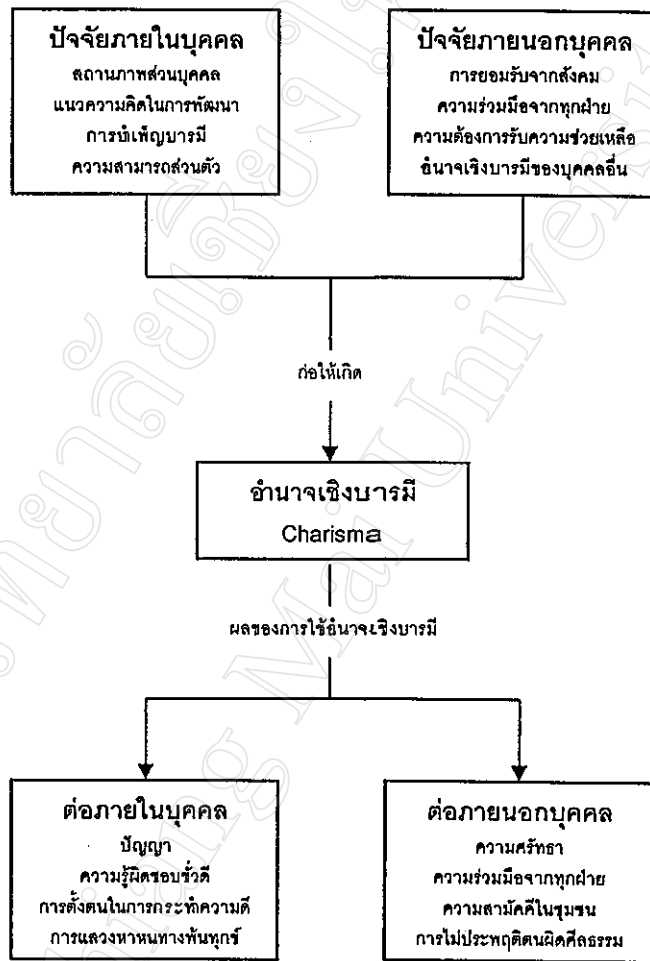
อาจกล่าวได้ว่าผู้นำองค์กร ในที่นี้ หมายถึง พระธรรมดิลก ประธานมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท (ศพช.) มีอำนาจอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อเจ้าหน้าที่และสมาชิกของ ศพช. เป็นอย่างยิ่ง จากหัวข้อเจื่อนไขความสำเร็จเกี่ยวกับผู้นำที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของผู้นำองค์กรในสถานภาพของสงฆ์ที่มีบทบาทในการชี้นำและเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของบริวารได้อย่างแท้จริง

การศรัทธาต่อผู้นำอาจก่อให้เกิดการยึดเหนี่ยวจิตใจของหมู่บริวาร ซึ่งก็มีความสำคัญอยู่เหมือนกันในบางโอกาส เช่น เมื่อประเทศอยู่ในภาวะไม่สงบเรียบร้อย ผู้นำทางจิตวิญญาณอาจต้องแสดงบทบาทของตนเพื่อรักษาไว้ซึ่งอำนาจปกครองต่อบริวารในลัทธิหรือพวกพ้องตน เช่น การธรรมรักษาวินัยซึ่งศาสนามุสลิมด้วยการพลีชีพของผู้เลื่อมใสในสงครามระหว่างศาสนา เป็นต้น

อำนาจที่มีอยู่ในตัวผู้นำมาได้อย่างไร อำนาจนี้เปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ และอำนาจนี้เพียงหรือไม่ เป็นคำถามสำคัญที่ต้องหาคำตอบต่อไป งานวิจัยนี้เพียงต้องการชี้ให้เห็นว่าผู้นำ ศพช. มีอำนาจชนิดนี้อยู่ นั่นคือ อำนาจเชิงบารมี (Charisma) ซึ่งบริวารของพระธรรมดิลกได้รับรู้อารมณ์ความเชื่อมั่นศรัทธาในอำนาจนี้ไว้อย่างเต็มเปี่ยมแล้วทั้งสิ้น หากมองในมิติที่เล็กลงไปในระดับครอบครัว พ่อแม่ มีอำนาจนี้ในบางช่วงเวลา นั่นคือ เมื่อลูกยังเล็ก ๆ เราอาจเห็นว่าลูกต้องอาศัยบทบาทของพ่อแม่ตลอดเวลาเพื่อให้ตนเองเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ช่วยเหลือตนเองได้ เมื่อลูกเป็นผู้ใหญ่ทำมาหาเลี้ยงชีพและมีครอบครัวแล้วก็อาจไม่ต้องพึ่งพาพ่อแม่ อีกต่อไป อำนาจของพ่อแม่ก็ลดลง ในขณะที่อำนาจของลูกกลับมีมากขึ้นเพราะมีความสามารถในการหาทรัพย์สินได้อย่างพ่อแม่ได้ด้วยตนเอง เหล่านี้เป็นสภาวะอย่างธรรมดาในโลกของปุถุชน แต่ในทางพุทธศาสนามีได้มองเห็นเนื้อแท้เพียงแค่นั้น เมื่อลูกยังเป็นทารกก็มีอำนาจในตัวเองอยู่ก่อนแล้ว อำนาจที่ว่าเป็นเสมือนเครื่องมือบังคับให้พ่อแม่ต้องปฏิบัติต่อลูกอย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งตะวันตกเรียกว่า “สัญชาตญาณ” แต่แท้จริงพุทธศาสนาเรียกว่า “บารมี” ที่ลูกมีติดตัวมาในอดีตชาติและแสดงออกมาให้สัตว์โลกผู้เป็นพ่อแม่และแม่ได้รับรู้และปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ที่สมควร ในขณะที่พ่อแม่เองก็มีบารมีในฐานะผู้ให้กำเนิดด้วยเช่นกัน พิจารณาภาพที่ 4 แสดงตัวแบบการเกิดอำนาจเชิงบารมีที่เกิดขึ้นในตัวพระธรรมดิลก

ภาพที่ 4

ตัวแบบการเกิดอำนาจเชิงบารมี

จากภาพที่ 4 พิจารณาได้ว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอำนาจเชิงบารมีในพระธรรมดิลกเนื่องมาจากปัจจัยต่อไปนี้

ปัจจัยที่หนึ่ง ความเป็นพระสงฆ์ ซึ่งปัจจัยแรกนี้เป็นส่วนสำคัญที่สร้างความสัมพันธ์แบบพุทฺธยภูมิให้เกิดขึ้นอย่างง่ายดาย ประหนึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างญาติมิตรที่ไม่ต้องการคำอธิบายมากนัก แต่เป็นความรู้สึกเชื่อถือเชื่อมั่นในความสามารถที่มีอยู่เหนือตนประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่งคือความคาดหวังเพื่อพ้นจากทุกข์ ที่มีอยู่ในจิตใจซึ่งภาวะเช่นนี้ ผู้ที่มีความสามารถเหนือกว่าทางจิตใจก็ช่วยมีสถานภาพที่เหนือกว่า ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นอำนาจเฉพาะตัวอย่างหนึ่ง เช่น

เดียวกันกับความสัมพันธ์ระหว่างพระกับฆราวาสที่ต้องบรรจบลงตรงนี้ การแลกเปลี่ยนระหว่างการบริหารและการให้พร ซึ่งถือว่าการผูกมิตรที่สมน้ำสมเนื้ออย่างที่สุด ปมนี่ได้คลี่คลายลงไปเมื่อทั้งสองฝ่ายต่างได้สิ่งที่ต่างฝ่ายต่างมอบให้กันแล้ว ซึ่งหากพูดกันอย่างตรงไปตรงมาที่สุด ก็คือเป็นบุญคุณซึ่งกันและกันแล้ว ต่อจากนี้ไปก็ให้รักษาความสัมพันธ์อันนี้เอาไว้ในรูปของความร่วมมือซึ่งกันและกัน ซึ่งถือเป็นการเปิดฉากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้เกิดขึ้นอย่างสุจริตนั่นเอง

ในระดับที่แตกต่างกันของผู้มีจิตศรัทธาได้ด้วยระดับความแน่นแฟ้นใกล้ชิด หรืออาจสังเกตจากการเป็นลูกศิษย์ผู้ใกล้ชิด ในระดับที่แตกต่างกันนั้นคือ ระดับความไว้วางใจ ความพึงพอใจต่อกันนั่นเอง อาจถือได้ว่ามูลนิธิ ฯ ที่มีความใกล้ชิดมาก ๆ จะอยู่ในแวดวงลูกศิษย์ ที่อยู่ห่างออกไปก็จะเป็นผู้มีจิตศรัทธาที่ห่างเหินกันไปตามลำดับ รวมทั้งเป็นคนชี้ให้เห็นถึงระดับของอำนาจของผู้นำด้วยเช่นกัน เพราะผู้ที่อยู่ใกล้ชิดก็คือผู้ที่รับรู้ถึงอำนาจเชิงบารมีของผู้นำได้ชัดเจนกว่า ผู้ที่อยู่ไกลออกไป และสังคมมีระยะเวลาเกาะยึดเป็นเวลานานเช่นเดียวกัน

สำหรับ ศพข. ความสัมพันธ์ระหว่างพระธรรมดิลกกับลูกศิษย์ถือเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จในการวางแผนพัฒนาตามแนวทางของมูลนิธิ ฯ พระธรรมดิลกมีความไว้น้ำใจเชื่อใจในความบริสุทธิ์ยุติธรรมของคณะกรรมการดำเนินงานของแต่ละฝ่ายอย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็ด้วยความมีสถานภาพเป็นพระสงฆ์ของท่านเองที่ทำให้กลุ่มบุคคลที่อยู่ในวง ยอมรับแนวทางของท่านไปใช้ในการพัฒนาต่อไป อย่างไม่มีข้อกังขาอย่างใด

สถานภาพความเป็นพระสงฆ์ของพระธรรมดิลก ซึ่งก่อให้เกิดความต่อเนื่องในการบังคับบัญชา ที่มีความคล่องตัวกระชับและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน อาจพิจารณาได้จากการให้คำปรึกษาเชิงสั่งสอนแก่บุคลากรประจำที่มีมาโดยตลอด ทั้งเป็นการส่วนตัวหรือในการประชุมประจำเดือนหรือประจำปี โดยบุคลากรประจำจะให้ความเชื่อมั่นต่อท่าน และแนวทางที่พระธรรมดิลกให้ไว้จนอาจสรุปได้ว่า การยอมรับพระธรรมดิลกเพียงผู้เดียวก็เสมือนยอมรับผู้บังคับบัญชาคนอื่น ๆ ในเวลาเดียวกัน กระทั่งส่งผลให้กระบวนการพัฒนาของ ศพข. สำเร็จลุล่วงไปได้อย่างสมประสงค์มาโดยตลอด

ปัจจัยที่สอง แนวทางการพัฒนาของผู้นำ ที่ก่อให้เกิดอำนาจเชิงบารมี ซึ่งนอกจากปัจจัยแรกที่เกี่ยวข้องกับสถานะความเป็นพระสงฆ์ที่ถูกศิษย์ให้ความเคารพนับถือแล้ว ในระดับที่สองก็คือแนวทางหรือแนวคิดในการพัฒนาของผู้นำที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้วิธีการดำเนินงานพัฒนาเป็นไปอย่างพร้อม ๆ กับวัตถุประสงค์เพราะแนวทางการพัฒนาของผู้นำหากไม่เป็นที่ยอมรับแล้ว ก็ยากที่เจ้าหน้าที่ประจำจะเห็นดีเห็นงามด้วย อาจเคยได้ยินมาว่าในองค์การพัฒนาเอกชนมักมีความก้าวหน้าสูง เนื่องจากการบริหารงานผลงานที่เป็นผลจากการเปิดกว้างทางด้านกระแสดความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ ซึ่งแนวทางแต่ละฝ่ายอาจแตกต่างกัน จนเป็นเหตุให้เกิดความบาดหมางกันและยังเป็นการขัดแย้งปัญหาการดำเนินงานที่แท้จริงในที่สุด

แต่แนวทางที่ดีควรจะเป็นเช่นไร ตรงนี้อาจจะไม่มีที่ยุติเลยในทางโลก จึงยังคงยึดมั่นในเหตุผลวิธีการแบบพุทธชน นั้นหมายถึงการเจือปนด้วยกิเลสของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดความหลงผิด ตัวการกำหนดแนวทางและวิธีการพัฒนาชนบทขึ้น ในทางตรงข้ามหากเรานำหลักวิธีทางพุทธศาสนา มาเป็นหลักในการกำหนดแนวทางและวิธีการพัฒนาชนบท ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย ก็อาจมองเห็นทางออกที่ชัดเจนขึ้นได้ว่า การพัฒนาชนบทมีทางเลือกที่เหมาะสมเป็นทุนทางความคิดอยู่มาช้านานแล้ว ซึ่งในบทแรกก็ได้กล่าวถึงพื้นฐานการพัฒนาของสังคมไทยโบราณที่ใช้วัดเป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สุด แม้ในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปอยู่ในมือของเอกชนมากขึ้นก็ตาม แต่การฝังรากลึกของจริยธรรมคุณธรรมของสังคมไทย ตามแนวทางของพุทธศาสนา ที่เป็นศาสนาประจำชาตินั้นยังแน่นอยู่ในจิตวิญญาณของสังคมชาวไทยมาโดยตลอด

ดังนั้น หากพิจารณาถึงอำนาจเชิงบารมีของพระธรรมดิลก หรืออาจเรียกให้สั้น คือ บารมีของพระธรรมดิลกนั้นอาจเกิดขึ้นจากการที่พระธรรมดิลกสละตน มิใช่เพียงไม่เห็นแก่ตน แต่สละทุกอย่างที่เนื่องด้วยตน ทั้งทรัพย์สินเงินทอง แม้ถึงชีวิตของตนได้ มุ่งทำประโยชน์แก่ทุกชีวิตเสมอหน้า เพื่อให้ทั้งโลกหรือสรรพสัตว์ตั้งงามเป็นสุข ทำความดีทั้งหลายอย่างไม่มีความเห็นแก่ตน ดังว่านั่นจนชัดเจนซ้ำของบริบูรณ์ ให้ปัญญาเจริญเต็มเปี่ยมเป็น โหริ (พระธรรมปิฎก, 2542) ซึ่งรู้แจ้งหยั่งเห็นความจริงของสิ่งทั้งหลาย อันเป็นสภาวะของธรรมชาติ ที่เป็นไปหรือดำรงอยู่ตามธรรมดาของมันเช่นนั้น ๆ อันมิใช่เป็นตัวตนที่จะไปหมายมันยึดถือให้เป็นไปตามปรารถนา แต่พึงปฏิบัติด้วย

ปัญญาด้วยความรู้นั้น ก็ทำให้ความยึดติดถึ้อมันในตัวตน และกิเลสที่เป็นความเห็นแก่ตนทั้งปวง มลายหมดไป บรรลุความบริสุทธิ์ หลุดพ้นสว่างไสวเบิกบานเป็นอิสระมีสันติสุขแท้จริงและด้วย ปัญญาที่สมบูรณ์นั้น ก็รู้ชัดเจนว่าอะไรเป็นประโยชน์แท้จริงแก่สรรพสัตว์ สามารถปฏิบัติเพื่อ ประโยชน์สุขแก่สรรพสัตว์ได้อย่างสมบูรณ์ไม่ผิดพลาด นำสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากกิเลสและปวง ทุกข์บรรลุสันติสุขและอิสรภาพที่แท้จริงด้วย

ถ้าพูดให้สั้นเข้าอีก การบำเพ็ญบารมี ของพระธรรมดิลก ก็คือ กระบวนการพัฒนาตน ด้วยการสละตนเอง เพื่อประโยชน์สุขแก่โลก จนกว่าปัญญาจะเจริญสมบูรณ์รู้แจ้งธรรม เห็นความ จริงของสิ่งทั้งหลายที่เป็นแต่สภาวะธรรมของมันอย่างนั้น ซึ่งจะยึดเอาเป็นตัวตนไม่ได้และหมดความ ถึ้อมันในตัวตนหรือความเห็นแก่ตัว เป็นอิสระอย่างแท้จริง (อ้างแล้ว, 2542) ซึ่งบารมีที่ต้องบำเพ็ญมี อยู่ 10 ประการ ซึ่งสามารถพิจารณาเทียบกับกิจกรรมที่พระธรรมดิลกได้กระทำไป ได้ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2

แสดงกิจกรรมของพระธรรมดิลกต่อการบำเพ็ญบารมีในเรื่องต่าง ๆ

บารมี	ความหมาย	กิจกรรมของพระธรรมดิลก
1. ทานบารมี	มีจิตของเราพร้อมที่จะให้ทานเป็น ปกติ	การให้การสังคมสงเคราะห์แก่ชุมชน อย่างเป็นนิจ อุทิศตนแก่งานสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนแต่อย่างใด
2. ศีลบารมี	มีจิตพร้อมในการทรงศีล	การเคร่งปฏิบัติตามพระธรรมวินัย อย่างมั่นคง
3. เนกขัมมะบารมี	มีจิตพร้อมในการบวชเป็นปกติ	การออกบวชเมื่อครั้งเยาว์วัย

บารมี	ความหมาย	กิจกรรมของพระธรรมดิลก
4. ปัญญาบารมี	มีจิตพร้อมที่จะใช้ปัญญาเป็นเครื่อง ประหารอุปาทานให้พินาศไป	การได้ศึกษาในทางธรรมอย่างลึกซึ้ง และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเพื่อเข้าใจ ถึงความเป็นไปของสรรพสัตว์โดยใช้ ปัญญาญาณ
5. วิริยะบารมี	การมีความเพียรทุกขณะ ควบคุมจิต ใจไว้เสมอ	ความวิริยะอุตสาหะในการตั้งใจที่จะ ช่วยเหลือชุมชน เพียรพยายามที่จะ หาทางออกให้แก่ชุมชนโดยการขอ เงินอุดหนุนจากแหล่งเงินทุนหลาย ๆ แห่ง
6. ขันติบารมี	มีทั้งอดทั้งทน อดกลั้นต่อสิ่งที่เป็น ปฏิปักษ์	การอดทนต่ออุปสรรคปัญหาที่ ประสบในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความไม่ เข้าใจในแนวทางการพัฒนาของ ศพช. การต่อต้านจากกลุ่มผู้นำหมู่บ้าน ที่ยังคงยึดมั่นถือมั่นในตนเอง และอำนาจเดิม ตลอดจนความอด ทนต่อการแก้ไขปัญหายภายในองค์กร เองด้วย
7. สัจจะบารมี	การตั้งมั่นไว้อย่างตลอดเวลาในด้าน ของการทำความดี	การตั้งมั่นในการรักษาความดี ศีล ธรรม ตามหลักของพุทธศาสนาอย่าง ถาวร และยังรักษาคำพูดที่ให้ไว้ต่อ ชุมชนอย่างแน่วแน่ไม่เปลี่ยนแปลง

บารมี	ความหมาย	กิจกรรมของพระธรรมดิลก
8. อธิษฐานบารมี	การตั้งใจไว้ให้ตรงโดยเฉพาะกับสิ่งนั้น	การตั้งใจจริงที่จะยึดมั่นอยู่กับหลักธรรมที่เป็นหัวใจของการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง นั่นคือ การขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ สามัคคี โดยใช้ในการดำเนินงานทุกอย่างในองค์กรตลอดมา
9. เมตตาบารมี	การสร้างอารมณ์ความดีไม่เป็นศัตรูกับใคร มีความรักตนเสมอด้วยบุคคลอื่น	การรักษาน้ำใจจิตใจผู้อื่น ผูกมิตรกับสมาชิกในชุมชนรวมถึงความมีเมตตาอย่างเหลือล้นต่อบุคลากรของ ศพช.
10. อุเบกขาบารมี	เป็นการวางเฉย	การวางตัวเป็นกลางและไม่หวั่นไหวต่อความเปลี่ยนแปลงอันใดที่จะเกิดขึ้นต่อสภาวะการขาดผู้นำของ ศพช. ทั้งนี้ เนื่องจากการมีความวางเฉยถือเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่งนั่นเอง

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมที่แสดงออกถึงลักษณะการบำเพ็ญบารมีทั้ง 10 ประการ ซึ่งเป็นการพิจารณาเปรียบเทียบให้เห็นว่าพระธรรมดิลกเป็นบุคคลที่ยึดมั่นในการสร้างบารมีในทางธรรมผ่านทางพัฒนาชุมชน

สำหรับ ศพช. แล้ว แนวทางพัฒนาที่มั่นคงซึ่งนำมาจากหลักธรรมของพุทธศาสนาที่พระธรรมดิลกได้ยึดมั่นในจิตใจของท่านเองและลูกศิษย์ ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวสามารถอธิบายร่วมกับแนวทางการพัฒนาชนบทของ ศพช.

จะเห็นได้ว่าแนวทางหรือการคิดและวิธีการของ ศพช. ยังคงเป็นอนุรักษนิยมที่เน้นการพัฒนาที่ไม่ทำลายจริยธรรมที่ตัวบุคคลมีอยู่ในจิตใจ แต่เป็นการตึงหรือจรรโลงในสภาพความดีที่มี

อยู่ก่อนแล้วในอดีตให้โดดเด่นขึ้น เพื่อควบคุมจิตใจให้อยู่ในกรอบศีลธรรมและกรอบแห่งพฤติกรรมที่มีความพอดีพอเพียงนั่นเอง

5.2.3 เจื่อนไขเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณ

ศพช. มีวิธีการระดมทุนจากแหล่งเงินทุนทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ขององค์กรที่เป็นส่วนหนึ่งของเจื่อนไขความสำเร็จเช่นกัน รายละเอียดดังนี้คือ

1. ทุนจากภายในประเทศ

1.1 เงินบริจาค

ส่วนใหญ่ได้รับมาจากผู้มีจิตศรัทธาที่มีต่อพระธรรมดิลก ซึ่งมีจำนวนไม่มากมายนัก แต่ก็ได้รับบริจาคอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นเพราะสังคมได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนโดยการช่วยเหลือผ่านองค์กรที่มีผู้นำเป็นพระสงฆ์

1.2 เงินรายได้ของตนเอง

ศพช. มีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนเองจากหน่วยเมตตานารี แต่มีจำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้ เพราะการผลิตสินค้ายังอยู่ในวงจำกัดและไม่แสวงหาผลกำไรที่เกินงาม

2. ทุนจากภายนอกประเทศ

ทุนที่ได้รับจากต่างประเทศทั้งหมดมาจากการเขียนโครงการส่งไปยังประเทศผู้ให้ เป็นผู้พิจารณาตามแต่จะเห็นสมควร ประเทศเหล่านั้น ได้แก่ เยอรมันนี เดนมาร์ก ซึ่งมีจำนวนเงินประมาณ 1-2 ล้านบาท

แม้ว่างบประมาณที่ได้มาจากแหล่งเงินทุนภายนอกจะเป็นงบประมาณแบบให้เปล่า แต่ ศพช. ก็ต้องสร้างกรอบอัตราส่วนการใช้งบประมาณให้เกิดความคุ้มค่าด้วย เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับไม่ได้มีอย่างต่อเนื่องยาวนาน อีกทั้งยังต้องรับการตรวจติดตามประเมินผลจากหน่วยงานผู้ให้งบประมาณอย่างละเอียดถี่ถ้วน ดังนั้น การใช้จ่ายงบประมาณจึงต้องระมัดระวังว่าจะ

ต้องให้เกิดความคุ้มค่าในการใช้จ่ายอย่างยิ่ง ซึ่ง ศพช. ก็สามารถดำเนินการในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี พิจารณาได้จากวงเงินงบประมาณในแต่ละปี ตามตารางที่ 3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3

เปรียบเทียบการใช้จ่ายงบประมาณประจำปีของ ศพช. ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 ถึง 2541

หน่วยงานผู้ใช้จ่าย	งบประมาณ พ.ศ.			
	2538	2539	2540	2541
เกษตรพัฒนา	273,722	276,647	ไม่มีข้อมูลเนื่องจาก ศพช. ไม่ได้รวมรวมไว้	231,409
เมตตานารี	194,663	228,543		286,375
แผนงานร่วม	48,747	75,691		62,450
สำนักงาน ฯ	1,261,617	1,413,988		1,483,543

ที่มา : รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2538, 2539 และ 2541

จากตารางที่ 3 พิจารณาได้ว่าในแต่ละปี ศพช. จะมีงบประมาณในการบริหารและดำเนินงานในหน่วยงานฝ่ายปฏิบัติ ได้แก่ หน่วยเกษตรพัฒนาและหน่วยเมตตานารี ในวงเงินประมาณปีละ 500,000.00 บาท และยังมีแผนงานร่วมที่มีกิจกรรมส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกประมาณปีละ 50,000.00 – 70,000.00 บาท ข้อสังเกต คือ ในปี 2540 ศพช. ไม่มีข้อมูลนำเสนอไว้ในรูปแบบของรายงานผลการดำเนินงานประจำปีตามที่ปฏิบัติเป็นประจำ เนื่องจากในปี 2540 เป็นปีที่ ศพช. จะต้องรายงานผลการดำเนินงานให้แก่ประเทศผู้อุดหนุนงบประมาณ จึงต้องจ้างบุคลากรมาเป็นเจ้าหน้าที่เพิ่มเติม นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มอัตราค่าตอบแทนแก่เจ้าหน้าที่เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ จึงส่งผลให้ในปี 2541 ศพช. มีค่าใช้จ่ายในส่วนของสำนักงานมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทมากขึ้นกว่าปีอื่น รวมทั้งยังต้องเพิ่มเติมค่าสวัสดิการแก่เจ้าหน้าที่ที่คล้ายคลึง

กับสวัสดิการที่ได้รับการจัดสรรในระบบราชการ นอกจากนี้ สำนักงานมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทยังต้องมีรายจ่ายในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงานจำนวนหนึ่งด้วย ซึ่งอาจยกตัวอย่างมาเพื่อพิจารณาจากตาราง 4 ดังนี้

ตารางที่ 4

เปรียบเทียบการใช้จ่ายงบประมาณเพื่อจ่ายเป็นค่าตอบแทน ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 ถึง 2541

ประเภทค่าใช้จ่าย	งบประมาณ พ.ศ.			
	2538	2539	2540	2541
ค่าตอบแทน	1,025,130	1,165,500	ไม่มีข้อมูลเนื่อง	1,297,800
ค่ารักษาพยาบาล	10,651	16,896	จาก ศพข. ไม่ได้ รวมรวมไว้	13,966

ที่มา : รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2538, 2539 และ 2541

พระธรรมดิลกกล่าวไว้ว่า "หลักการบริหารก็อาศัยหลักของประยุทธ์ รู้จักประมาณตน กำลังทรัพย์ของเรามีมากน้อยเพียงใด และบริหารให้เหมาะสมกับกำลังทรัพย์กำลังคนที่เรามีอยู่ การแบ่งหน้าที่ในการบริหารก็ทำโดยการที่คณะกรรมการร่วมมือกันประชุมปรึกษาหารือ นำข้อบกพร่อง ข้อดี ข้อเสีย มาประเมินผล และนำมาเป็นข้อคิดและเป็นแนวทางดำเนินการต่อไป ในส่วนของผู้บริหารส่วนใหญ่มักมีความคิดในทางเดียวกัน ไม่ค่อยมีปัญหาในความขัดแย้งกัน ซึ่งถือว่าตรงจุดนี้ตัวหลวงพ่อก็คือหลักในการทำงาน" (พระธรรมดิลก, 2532) ซึ่งหากพิจารณาถึงการใช้งบประมาณจากแหล่งที่ขอมาได้ว่า ศพข. จะบริหารงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไรบ้างนั้น อาจพิจารณาได้จากการนำแนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นเครื่องชี้วัดตามหลักธรรมที่ถือปฏิบัติ พิจารณาจากตารางที่ 5 ต่อไปนี้

ตารางที่ 5

แสดงการปฏิบัติงานของ ศพช. ที่ใช้หลักคุณธรรมเป็นหลักในการใช้จ่ายงบประมาณ

คุณธรรม	การปฏิบัติในทางงบประมาณ
เพิ่มพูนความขยัน (ขยัน)	มุ่งปลูกฝังเจ้าหน้าที่และสมาชิกให้อุทิศแรงใจ กาย ความคิด เพื่อกระตุ้นความสามารถภายใน ให้ออกมาอย่างเต็มที่แทนการปฏิบัติเพียงหน้าที่ ของตนอย่างปกติ เพื่อได้ผลในการลงทุนที่คุ้มค่า
แข่งขันประหยัด (ประหยัด)	การตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อปลูกฝังวิธีการ สร้างความประหยัดในชุมชน และการอบรม สัมมนาผลงานอย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างความเข้าใจ ให้ตรงกันต่อเรื่องการใช้งบประมาณ
ฝึกหัดทำความดี (ซื่อสัตย์)	การเสนอของบประมาณอย่างซื่อสัตย์มิใช่การ จัดทำโครงการเพื่อเจตนาอันมิชอบ
สามัคคีช่วยชาติ (สามัคคี)	ความร่วมมือประสานงานกันระหว่างเจ้าหน้าที่ และสมาชิกในชุมชนให้เข้าใจถึงการดำเนินงาน ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งในการใช้งบประมาณอย่างถูก ต้องตรงตามความต้องการ

จากตารางที่ 5 พิจารณาได้ว่า คุณธรรมทั้ง 4 ประการถูกนำไปปรับใช้ในการดำเนินงาน
ด้านงบประมาณทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่ และชุมชน พร้อมกันไป

5.2.4 เจื่อนใจเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาของผู้นำองค์กร

ศพช. มีมุมมองต่อปัญหาการพัฒนาที่แตกต่างจากภาคราชการและองค์กรเอกชนอื่น โดยเมื่อเปรียบเทียบกับภาคราชการแล้ว ศพช. เห็นว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไม่สามารถแก้ปัญหาความต้องการของชุมชนได้ในทุกแง่มุม กล่าวคือ ชุมชนต้องได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน นอกเหนือไปจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ การพัฒนาจิตใจ การพัฒนาทักษะอาชีพ การพัฒนาเทคนิคในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย รวมทั้งการพัฒนาโดยไม่ครอบงำชุมชน ซึ่งเป็นมุมมองแบบตะวันออกที่ไม่ได้ยึดพื้นฐานจากแนวทางในการพัฒนาที่พึ่งพาชาติตะวันตกมากเกินไป ทั้งนี้ เนื่องจากพื้นแผ่นดินของประเทศไทยอยู่ในสภาพมีทรัพยากรในดิน สลในน้ำ ข้าวในนา ปลาในหนอง อย่างมากมาย และอาชีพหลักของประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่คือการทำไร่ ทำนา หมายความว่าจำนวนประชากรส่วนใหญ่ยังอาศัยอยู่ในชนบท ซึ่งหากชนบทมีการปรับเปลี่ยนวิถีคิดและการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของตนแล้ว ย่อมไม่ก่อให้เกิดปัญหาความยากจนอย่างที่เป็นอยู่

การพัฒนาชนบททั้งที่เป็นงานของรัฐ และเป็นงานของเอกชนที่ยังไม่พัฒนาก้าวหน้าไปเท่าที่ควรนี้ ทั้งข้าราชการและประชาชนจะต้องร่วมมือกันแก้ไข ข้าราชการไม่ควรทำตนให้ห่างจากประชาชน และประชาชนควรจะให้ความร่วมมือกับข้าราชการ อีกส่วนหนึ่งที่เป็นจุดแข็งของสังคมชาวไทยก็คือการที่นับถือพระพุทธศาสนา มีวัด มีพระสงฆ์เป็นจุดรวมเป็นสรณะที่พึ่งทางใจ โดยความมุ่งหมายก็คือ มีศาสนาเป็นสรณะที่พึ่ง

ด้วยเหตุที่มีมุมมองแตกต่างไปจากภาคราชการ ศพช. จึงต้องมีแนวทางการพัฒนาตามแบบฉบับของตนเอง คือ การปลูกฝังจิตใจให้มีคุณธรรมเพื่อหาเลี้ยงชีพอย่างมีขีดจำกัด โดยการแก้ไขไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งการแก้ปัญหาทางจิตใจจะต้องอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา จากการมองปัญหาในมุมมองของ ศพช. จึงมุ่งแก้ไขที่การศึกษาซึ่งยังไม่เพียงพอเป็นลำดับแรก เพราะเป็นเหตุทำให้เกิดความทุกข์ยาก ด้วยการทำให้เกิดปัญญาจากการศึกษาอย่างแท้จริง

5.2.5 เจื่อนใจเกี่ยวกับการยอมรับผู้นำของชุมชน

หากแนวคิดเรื่องการยอมรับผู้นำของท้องถิ่นมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเจื่อนใจความสำเร็จของ ศพข. แล้วอาจทำให้เราได้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงแก่นแท้ในการเป็นพระนักพัฒนาที่มีบารมีต่อชุมชนอย่างแท้จริง โดยมีปัจจัยที่แยกเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

5.2.5.1 ความรู้ความสามารถพิเศษของผู้นำ

สิ่งสำคัญแรกสุดที่จะสร้างความยอมรับจากชุมชน คือ ความสามารถพิเศษของผู้นำ ซึ่งพระธรรมดิลกสามารถใช้แก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างแท้จริงและเป็นรูปธรรม ซึ่งสัมพันธ์ เตชะอริกและคณะได้ใช้คำว่า "ความถนัด" ซึ่งความถนัดนี้จะสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาด้วย จึงจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนในที่สุด (สัมพันธ์ เตชะอริกและคณะ, 2537ข)

อะไรคือความถนัดของพระธรรมดิลกและ ศพข. คำตอบคือ งานพัฒนาชุมชนที่มีนโยบายเศรษฐกิจจิตใจแก้ไขร่วมกัน นั้นหมายถึง การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจจะต้องมีการพัฒนาทางด้านจิตใจในเวลาเดียวกัน จะพูดให้ง่ายที่สุดคือ การพัฒนาให้ชุมชนมีเงิน และให้ชุมชนมีคุณธรรมพร้อมกัน โดยการพัฒนาทั้งสองนี้มีเป้าหมายให้เกิดความสามารถพึ่งตนเองได้เป็นการพัฒนาชุมชนที่มีความยากจนให้สามารถฟื้นฟูกำลังของชุมชนให้ยืนด้วยลำแข้งของตนเองได้ในที่สุด สิ่งที่ทำให้ชุมชนแข็งแกร่งขึ้นก็คือความรู้ความเข้าใจตนเองว่ามีความสามารถพอเพียงที่จะรักษาความเป็นชุมชนได้ต่อไปอย่างยั่งยืน

แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ ระหว่างที่ชุมชนกำลังฟื้นฟูตนเองอยู่นั้น สิ่งตอบแทนที่ได้จากการพัฒนาแบบพึ่งตนเองสามารถแก้ปัญหาปากท้องของชุมชนได้อย่างเต็มที่หรือไม่ ซึ่งแท้จริงแล้วการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของ ศพข. ไม่อาจแก้ปัญหาได้อย่างวิเศษแต่ประการใด เพียงแต่ว่า ศพข. ได้ใช้ยุทธวิธีการพัฒนาทางจิตใจเข้าแก้ไขปัญหาคือความอดอัดทางจิตเนื่องจากความยากจน โดยการชำระความทุกข์ที่มีอยู่ในจิตใจให้เบาลงไป ให้มีวิถีชีวิตที่พอเพียงต่อรายได้ที่จำกัด ซึ่ง ศพข. ใช้หลักธรรมอยู่ 4 ประการคือ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ และสามัคคีเป็นธรรมสำหรับพัฒนาจิตใจของคนในชุมชนตลอดมา โดยธรรมทั้ง 4 ประการนี้เป็นแนวความคิดที่ผู้นำคือ พระธรรมดิลกนำมาจากหลักคำสอน

ของพุทธศาสนาและพระธรรมดิลกก็ได้ใช้วิธีการล่อลวงจิตใจของคนในชุมชนด้วยความอดทน จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับจากชุมชนเป็นจำนวนมาก จึงถือเป็นคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่อชุมชนที่ได้รับ ความช่วยเหลือจาก ศพข. และเป็นความสามารถของผู้นำด้วยนั่นเอง

5.2.5.2 ความมุ่งมั่นจริงใจและการทำงานด้วยความเสียสละของผู้นำ

ในการพัฒนาชุมชนของ ศพข. นั้นผู้นำได้สร้างแบบอย่างที่ดีในเรื่องของการ ตั้งใจมุ่งมั่นทุ่มเทการทำงานต่อชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ของ ศพข. จะต้อง มีจิตใจที่เสียสละเพื่อผู้อื่นอย่างเต็มที่เพื่อเอาชนะอุปสรรคที่เรียกว่าเป็น ความคิดแบบอนุรักษ์ของชุมชนที่เห็นว่าแนวทางและวิธีการพัฒนาของ ศพข. เป็นสิ่งที่ยิ่งยากที่จะยอมรับได้ในเวลาอันรวดเร็ว โดยอาจถูกการปฏิเสธแบบก้าวร้าวจากคนในชุมชน หรือแม้แต่ฝ่ายราชการเองด้วย ทั้งนี้ความสามารถดังกล่าวของผู้นำได้แสดงออกมาให้เจ้าหน้าที่ได้รับรู้รวมถึงคนในชุมชนเองว่าผู้นำ ศพข. มีความตั้งใจจริงและหวังดีต่อชุมชนอย่างยิ่ง ซึ่งในที่สุดความตั้งใจนั้นก็ค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นความร่วมมือและให้การยอมรับแนวคิดของ ศพข. ในที่สุด

ศพข. เริ่มต้นงานพัฒนาด้วยเครื่องมืออุปกรณ์สนับสนุนจำนวนจำกัด โดยเริ่มจากจักรยาน ซึ่งเจ้าหน้าที่ออกไปปฏิบัติหน้าที่ตามชุมชนที่ห่างไกล โดยอาศัยวิธีการของพระธรรมดิลกเข้าไป บรรยายแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาแก่คนในชุมชน ซึ่งเมื่อมีงบประมาณเพียงพอก็ได้จัดทำเครื่องมือ เครื่องมือเพิ่มขึ้นจนก่อเป็นศูนย์พัฒนาที่เป็นหลักเป็นแหล่งและรูปธรรมอย่างในปัจจุบัน ผลความก้าวหน้าในการดำเนินงานของ ศพข. ก็ก่อให้เกิดการขยายกว้างออกไปของพื้นที่เป้าหมาย จากพื้นที่แคบ ๆ ก็ขยายผลออกไปทำให้ชุมชนมีแนวทางความคิดตามแบบของ ศพข. มากขึ้นเรื่อย ๆ เจ้าหน้าที่ของ ศพข. ก็ได้เริ่มทำงานมากขึ้นตามปริมาณงาน แสดงถึงความสำเร็จและความก้าวหน้าที่น่า ความภาคภูมิใจให้แก่มูลนิธิแห่งนี้ ตลอดจนการพัฒนากว่า 30 ปีที่ผ่านมา ซึ่งปัจจุบัน ศพข. ก็ได้มีเจ้าหน้าที่ทั้งสิ้น 18 คน ในขณะที่พื้นที่ในการพัฒนามีจำนวนมากกว่า 55 หมู่บ้าน ใน 11 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ จึงทำให้เจ้าหน้าที่ต้องมีความอดทนเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาให้พื้นที่ที่มีความทุรกันดารและกว้าง ในขณะที่ผู้นำก็มีความเสียสละอย่างสูงในการเข้าถึงความต้องการของชุมชน

การสร้างขวัญกำลังใจแก่ชุมชนเช่นนี้ถือเป็นการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่สมาชิกและเจ้าหน้าที่ของ ศพช. อันเป็นการสร้างการยอมรับและที่มาของความร่วมมือให้เกิดขึ้นอย่างแน่นแฟ้น

5.2.5.3 ความเหมาะสมสอดคล้องของกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ศพช. มีวิธีการการพัฒนาแบบพึ่งตนเองซึ่งได้กล่าวมาบ้างแล้วในบทแรก ๆ โดยวิธีการพัฒนาแบบพึ่งตนเองตามแบบฉบับของ ศพช. นั้นเน้นที่ให้เศรษฐกิจและจิตใจได้รับการแก้ไขไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งอาจแตกต่างจากองค์การพัฒนาเอกชนอื่นบ้าง ดังนั้นวิธีการพัฒนาจึงมุ่งเน้นการเสริมสร้างอาชีพ การออมทรัพย์ การพัฒนาทักษะเทคนิควิธีการจัดการ

การดำเนินการจัดทำแผนงานต่าง ๆ ได้เน้นการแก้ปัญหาย่างตรงจุด และดำเนินการอย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน โดยจะให้เจ้าหน้าที่ได้ศึกษาต้นเหตุของปัญหาในพื้นที่เพื่อรวบรวมปัญหาไปสู่การวิเคราะห์และจัดทำเป็นโครงการหรือแผนงานต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวมา จึงเห็นได้ว่าแม้จะเป็นการพัฒนาที่ดีแตกต่างจากองค์การพัฒนาเอกชนอื่น ๆ ก็ตาม แต่ ศพช. ก็มีได้ละเลยวิธีการตามธรรมเนียมปฏิบัติของการพัฒนาแต่อย่างใด แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมความมีคุณธรรมให้แก่ชุมชน ประเด็นนี้จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและมีการยอมรับแนวคำสอนของพระธรรมดิลกพร้อมกัน ไป

การพัฒนาชุมชนที่ ศพช. ได้ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันนี้นั้นถือได้ว่าเป็นการประพุดิตนของพระสงฆ์ในการสร้างประโยชน์แก่สังคมเป็นอย่างดี เพราะหัวใจของการพัฒนาเช่นนี้อยู่ที่การทำให้จิตใจเป็นสุข สงบ และมีความสำรวมในการดำรงชีพ งดเว้นการเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย จึงก่อให้เกิดอานิสงฆ์ในที่สุด

ด้วยหลักการนี้ ศพช. จึงมีแนวทางการพัฒนาที่เน้นการทำจิตใจให้ตั้งงาม มีการกระทำที่ตั้งงาม และมีวิธีการดำรงชีพที่ตั้งงาม อันเป็นรากฐานในความคิดธรรมดาคือเรียกว่าการพัฒนาด้านจิตใจ นอกจากนี้ยังมีการอบความประพุดิตอยู่บนฐานปัจจุบัน ซึ่ง พระสุริยา ฐัมมปัญโญ อธิบายว่า "...เป็นสภาวะธรรมในจิตใจของเราเองที่กำหนดให้รู้ถึงความเป็นปัจจุบัน โดยใช้สติเป็นตัวตื่นรู้อยู่ตัวพร้อม เมื่อสติตื่นตัวพร้อมอยู่ตลอด จิตใจก็มีความแจ่มใส ชัดแจ้งต่อการดำเนินชีวิต หากจิตใจดี

ความประพฤติก็ย่อมดีตามไปด้วย แต่ถ้าหากจิตใจคิดแต่จะเอาเปรียบผู้อื่น ความประพฤติก็ย่อมเป็นไปอย่างนั้น หากจิตใจสามารถเอาชนะอุปสรรคปัญหาด้วยสติแล้ว ความประพฤติในโลกความเป็นจริงก็ไม่ต้องพูดถึง ดังนั้น การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ใสสะอาด และมีสติ ก็เท่ากับเป็นการพัฒนาจิตใจของเราไปแล้วทั้งสิ้น ยังผลให้เกิดพื้นฐานของการพัฒนาแขนงอื่นในทางที่ดีต่อไป” (สัมภาษณ์พระสุริยา ธรรมปัญญา, วันที่ 5 มกราคม 2542)

5.2.5.4 การยอมรับของบุคคลภายนอก

นอกจาก ศพข. จะได้รับการยอมรับจากชุมชนที่ดำเนินการแล้ว ศพข. ยังได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการที่เลขาธิการพัฒนาทางด้านจิตใจได้รับการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับชุมชนเพิ่มมากขึ้น

พระธรรมดิลกได้ฝากผลงานไว้จำนวนมากและยังได้รับการยกย่องจากสาธารณชนโดยทั่วไป แม้ว่ากิจกรรมที่ ศพข. ดำเนินการจะใช้วิทยาการความรู้ที่ท่านอาจไม่เคยศึกษามาก่อน แต่ด้วยความมีปัญญาประกอบกับด้วยหัวใจของพุทธศาสนาจึงทำให้ท่านสามารถวางแผนทางการพัฒนาที่เหมาะสมและมีคุณประโยชน์แก่ชุมชนยิ่งนัก

5.2.5.5 บุคลิกภาพของผู้นำ

พระธรรมดิลก มีสถานะเป็นพระสงฆ์จึงเป็นที่แน่นอนว่าบุคลิกภาพของท่านย่อมไม่แตกต่างจากพระสงฆ์ผู้ใหญ่ที่มีความเมตตาต่อลูกศิษย์แต่อย่างใด นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำที่เปิดกว้างให้ความเคารพต่อชุมชนและเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิให้มีอิสระในการดำเนินงานของตนเอง พระธรรมดิลกเป็นภาพของพระสงฆ์ผู้เมตตาจิต เป็นที่น่าเคารพ มีความบริสุทธิ์ใจในการทำงาน จึงเป็นปัจจัยหนึ่งในความสำเร็จของ ศพข. ด้วย

5.2.5.6 ภูมิหลังและสถานภาพของผู้นำ

ด้วยพระธรรมดิลกเป็นเพศสมณะและถือเคร่งครัดในพระธรรมวินัยมาโดยตลอด เป็นผู้ที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีเมตตา กรุณา ต่อบุคคลโดยทั่วไปอย่างยุติธรรม ในฐานะพระชั้นผู้

ใหญ่ที่ได้รับสมณศักดิ์มากมายหลายตำแหน่ง ท่านได้ใช้บทบาทตรงนี้ในการอุทิศตนเองเพื่องานสังคมสงเคราะห์ในรูปแบบการพัฒนาชุมชนชนบท ด้วยบุคลิกภาพที่น่านับถือ น่าเคารพ และศรัทธา จึงทำให้ชุมชนให้การยอมรับสิ่งที่ท่านต้องการให้ชุมชนบรรลุได้ในที่สุด

ปัจจัยทั้ง 6 ประการข้างต้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการยอมรับผู้นำของ ศพช. ในชุมชนและในมูลนิธิเองด้วย ทั้งนี้การได้รับการยอมรับจากชุมชนนี้เองที่เป็นกลไกในการหล่อหลอมจิตใจของคนในชุมชนให้ยึดถือคุณธรรมในการครองชีวิตได้ และเพื่อการควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ในกรอบแห่งความดีงามต่อไป แม้ว่ามิอิทธิพลภายนอกมาทำลายมากน้อยเพียงใดก็ตาม ชุมชนก็ยังมีความมั่นคงและอดทนต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อยึดถือแนวทางการพัฒนาของพระธรรมดิลกต่อไปอย่างศรัทธา

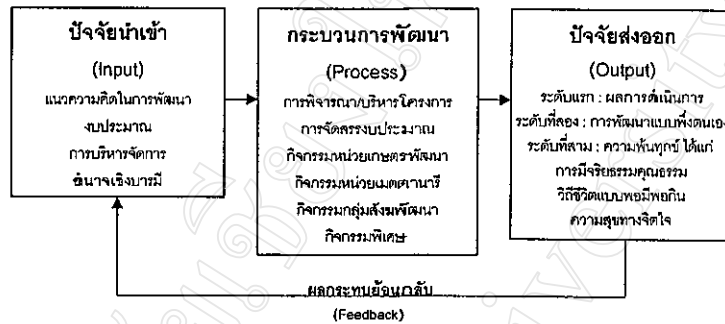
5.3 การดำเนินการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง

แนวความคิดในการพัฒนาชนบทที่ยังคงอยู่ต่อเนื่องตลอดมาก็คือ การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง หรืออย่างที่ ศพช. เองเรียกว่า การพัฒนาเศรษฐกิจพร้อมกับการพัฒนาจิตใจ ซึ่งการมีแนวทางในการดำเนินงานที่มั่นคงต่อเนื่องเสมอต้นเสมอปลายของ ศพช. ที่มีต่อชุมชนผู้รับเช่นนี้ ก่อให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน เกิดความเชื่อมั่นในวิธีการและหลักการของ ศพช. อันนำไปสู่การให้ความร่วมมืออย่างเอาใจใส่ มีความรู้สึกห่วงใยในสิ่งที่ตนได้รับมา เกิดความสำนึกและกระตือรือร้นที่จะประกอบกิจกรรมอย่างตั้งใจตามพลังศรัทธาที่ชุมชนมีต่อผู้นำ ศพช. ยิ่งไปกว่านั้นยังทำให้ชุมชนเกิดการเปรียบเทียบวิธีการทำงานระหว่างภาครัฐกับเอกชน เข้าใจถึงความตั้งใจอุทิศตนเพื่อชุมชนของเจ้าหน้าที่ ศพช. เสมือนเป็นทางเลือกใหม่ของชุมชนที่จะมีวิถีชีวิตที่พอเพียง จำกัดกรอบความประพฤติตามหลักคำสอนของศาสนาพุทธอย่างเต็มใจและศรัทธาอย่างยั่งยืน

ตามที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ 3 ข้อ ที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น ต่อไปนี้จะได้นำเสนอเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องต้องกันของกรอบทฤษฎีและแนวความคิดกับผลการศึกษารายละเอียดที่เก็บรวบรวมไว้ ผู้วิจัยได้นำแนวความคิดในการพัฒนาของ ศพช. เกี่ยวกับการพัฒนาแบบพึ่งตนเองที่นำเสนอไว้ในบทที่ 2 มาพิจารณา ซึ่งภาพรวมการพัฒนาตามแนวความคิดของ ศพช. มีรูปแบบกระบวนการทั้งหมดตามตัวแบบการพัฒนาชุมชนของ ศพช. ดังแสดงในภาพที่ 5

ภาพที่ 5

ตัวแบบการพัฒนาชุมชนของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท

จากภาพที่ 5 แสดงให้เห็นตัวแบบการพัฒนาชุมชนของ ศพช. โดยสรุปรวบยอดจากการวิจัย และอาจพิจารณาได้ถึงขอบเขตการดำเนินงานตั้งแต่การนำปัจจัยเข้า (Input) เข้าสู่กระบวนการพัฒนา (Process) และปัจจัยส่งออก (Output) ใน 3 ระดับ ได้แก่ ผลการดำเนินงาน การพึ่งตนเอง และการฟื้นฟู ในระดับแรก คือ ผลการดำเนินงาน เป็นผลผลิตส่งออกระดับแรกสุดที่เกิดขึ้นทันทีภายหลังจากการปฏิบัติการภาคสนามสัมฤทธิ์ผล ผลการดำเนินงานของ ศพช. ที่เกิดจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของ ศพช. ที่รับนโยบายจากผู้นำนองค์กร เมื่อปฏิบัติการตามแผนงานเสร็จสิ้นลงแล้วจะเกิดผลของการปฏิบัติงานทันที ซึ่งอาจเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็สามารถเป็นได้ เช่น ผลจากการทดลองปลูกพืชปลอดสารพิษ มีผลผลิตส่งออกเป็นผักปลอดสารพิษ หรือการประชุมประจำปีของเจ้าหน้าที่ ศพช. ก็จะได้รับความรู้ ความเข้าใจ สำนึก ฯลฯ ที่เป็นนามธรรม

นอกจากผลผลิตส่งออกที่เป็นผลการดำเนินงาน (Objective) ทั้งรูปธรรมและนามธรรมแล้ว ยังมีผลลัพธ์สะท้อนกลับ (Feedback) เกิดขึ้นตามมาด้วย ซึ่งผลลัพธ์สะท้อนกลับนี้อาจเป็นได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรมด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น สิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น เศษขยะที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้จากการทดลองปลูกผักปลอดสารพิษ หรือสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ความง่วงเหงาหาวนอนของผู้เข้าร่วมประชุม เป็นต้น

ทั้งผลการดำเนินงาน (Objective) และผลลัพธ์สะท้อนกลับ (Feedback) ต่างก็มีประโยชน์ในการปรับปรุงวิธีการหรือกระบวนการพัฒนา ทั้งด้าน บุคลากร งบประมาณ วิธีการนำเสนอ ฯลฯ จึงไม่อาจมองข้ามทุก ๆ สิ่งที่ผลิติดอกมาในกระบวนการพัฒนาชุมชน

ระดับที่สอง คือ การพึ่งตนเอง เป็นผลต่อเนื่องจากระดับแรกซึ่งให้น้ำหนักรายละเอียดในการพิจารณาเพิ่มขึ้น หมายถึงต้องใช้เครื่องมือทดสอบที่ลึกซึ้งมากกว่าระดับที่หนึ่ง เนื่องจากการพึ่งตนเองได้ของชุมชนในความหมายของ ศพช. ประกอบด้วย การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาด้านจิตใจไปพร้อม ๆ กัน ปัญหาจึงอยู่ที่วิธีการพัฒนาให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสองด้านพร้อม กัน จึงต้องย้อนกลับไปพิจารณาที่ผลการดำเนินงานของ ศพช. ว่ามีแผนงาน/โครงการใดบ้างที่สนับสนุนให้เกิดสภาวะการพึ่งตนเองเกิดขึ้น

ปี พ.ศ. 2541 ศพช. ได้ดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้รวม 10 แผนงาน มีกิจกรรมจำนวน 79 กิจกรรม โดยจำแนกไปตามหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน คือ หน่วยเกษตรพัฒนา เมตตาคารี และ สำนักงานมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท เพื่อให้แนวทางการพัฒนาที่กำหนดโดยฝ่ายบริหารหรือผู้นำ ศพช. ประสบความสำเร็จผลตามปรัชญาของ ศพช. อันได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจและจิตใจไปพร้อมกัน จากผลการดำเนินงานมีเป้าหมายโดยรวมของทุกหน่วยงานร่วมกันเพื่อสนองตอบปรัชญาของ ศพช. ที่ว่า "เศรษฐกิจจิตใจต้องแก้ไขพร้อมกัน" ทั้งสิ้น

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงต้องอาศัยเครื่องมือในการวัดความสำเร็จโดยนำตัวแบบทฤษฎีและแนวความคิดที่ได้นำเสนอมาแล้วเป็นเกณฑ์

ซึ่งจากการศึกษาความเป็นมาโดยทั่วไปของมูลนิธิ ฯ รวมไปถึงแนวความคิด ทศณะ ในการพัฒนาที่เป็นแบบฉบับของผู้นำและเป็นการพิสูจน์ความเป็นไปได้ของแนวความคิดด้านการพัฒนาแบบพึ่งตนเองตามกรอบแนวความคิดและทฤษฎีเรื่องการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท ซึ่งผู้วิจัยได้ยึดแนวคิดหลักของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ตามทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท (A Theory of Self-reliance of Rural Communities) ซึ่งได้นำมาเป็นเครื่องมือวัดเพื่อพิสูจน์ว่าผลการดำเนินงานของ ศพช. สามารถก่อให้เกิดผลลัพธ์แก่ชุมชนชนบทให้มีศักยภาพที่พึ่งตนเองได้ตามเงื่อนไขต่อไปนี้

1.1 การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2539)

แนวทางการพัฒนาแบบพึ่งตนเองของ ศพช. มีรากฐานที่ไม่แตกต่างกันแต่อย่างใด จากแนวความคิดในเรื่องเดียวกันนี้ของนักคิดคนอื่น ๆ หากแต่มีการประยุกต์วิธีการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการทำงานให้เหมาะสมต่อชุมชนซึ่งยังเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ปฏิเสธรูปแบบวัฒนธรรมสมัยใหม่ รวมถึงการลอกเลียนวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างผิด ๆ จากสังคมเมือง จึงทำให้เทคโนโลยีซึ่งไม่จำกัดอยู่เพียงแค่เทคโนโลยีที่เป็นรูปธรรมเพียงอย่างเดียวของชุมชนยึดถือเอาแบบอย่างมาจากสังคมเมืองเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาก็คือความไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมของชุมชน เกิดการผสมผสานแบบอับลักษณะและหลงผิด อย่างเช่น กรณีการส่งบุตรหลานไปศึกษาในเมืองซึ่งมีความประสงค์เพียงเพื่อต้องการความทัดเทียมทางปัญญาระดับปวชนของผู้ปกครอง หรือการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับประเพณีการแต่งกาย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบไปถึงวิธีการคิดและปฏิบัติตนของคนในสังคมชนบทรวมถึงเทคโนโลยีท้องถิ่น (Local Technology) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Folk Wisdom) ซึ่งทำให้กระบวนการพัฒนาตนเองเกิดความอ่อนแอลง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่ การประกอบอาชีพค้าขายที่เน้นความสำคัญของปริมาณมากกว่าคุณภาพ เช่น แม่ค้าขายกับข้าวยุคปัจจุบันที่ปรุงอาหารด้วยส่วนผสมที่เจือจางเพื่อให้ได้ปริมาณอาหารมากกว่าคุณภาพหรือรสชาติของอาหาร ทำให้ผู้ซื้อรู้สึกไม่ได้รับการบริการที่จริงใจอย่างในอดีต

จากตัวอย่างของการบริการอาหารข้างต้นนั้นปัญหาจึงอยู่ที่ความมีสำนึกของผู้ประกอบการที่มุ่งแสวงหาผลกำไรตามกระแสทุนนิยมจนขาดความพอดีในการประกอบการค้า กรณีเช่นนี้จะเห็นว่าสังคมชนบทมีระดับความเข้มทางจริยธรรมลดลงอย่างน่าวิตก ทางออกจึงต้องมุ่งไปที่การฟื้นฟูระดับจริยธรรมหรืออาจใช้ศัพท์ชาวบ้านทางภาคเหนือว่า “กำกิด” ซึ่งแสดงถึงระดับสามัญสำนึกพร้อม ๆ กับจริยธรรมที่ฝังรากลึกในสังคมชนบทในอดีตกาล นั้นหมายถึงหากมนุษย์มีความสำนึกและความดีอยู่ในจิตใจอย่างจดจ่อเป็นสมาธิแล้วย่อมต้องไม่ปรากฏให้เห็นถึงความเห็นแก่ตัวและมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตัวเกิดขึ้น

แล้วสิ่งใดที่จะสามารถกล่อมเกลาสภาพดังกล่าวได้ ศพช. เองตระหนักถึงความไม่เสถียรเช่นนี้ในสังคมชนบทที่ผ่านมา เมื่อวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาสู่สังคมเกษตรกรรมดั้งเดิมมาก

ขึ้น ย่อมเป็นไปได้ที่เทคโนโลยีของชุมชน อันได้แก่ การบริหาร การจัดการ เทคนิคการผลิต ฯลฯ ต้องเปลี่ยนแปลงไป ศพช. ได้จัดทำแผนงาน/โครงการเพื่อกล่อมเกลาคือความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกให้อยู่ในกรอบที่เกิดความพอดีที่จะดำเนินชีวิตและวิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพได้อย่างเพียงพอ โดยชักนำกระแสวัฒนธรรมเดิมด้านกับกระแสทุนนิยมผ่านกระบวนการกล่อมเกลาคือตามแผนงาน/โครงการต่าง ๆ ดังตารางที่ 6 ต่อไปนี้

ตารางที่ 6

แสดงการจำแนกแผนงาน/โครงการของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทที่ดำเนินการในปี 2541
แนวทางการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี

โครงการ/แผนงาน/กิจกรรม	หน่วยงานที่ดำเนินงาน
1. กิจกรรมการรณรงค์เผยแพร่งานเกษตรยั่งยืนทางสถานีวิทยุ	เกษตรพัฒนา
2. การอบรมวิทยากรชาวบ้าน	
3. การประชุมคณะกรรมการเกษตรยั่งยืน	
4. การประชุมองค์กรพัฒนาเครือข่ายเกษตรยั่งยืน	
5. กิจกรรมการศึกษาทดลองผลิตดินผสมเพื่อใช้และจำหน่าย	
6. กิจกรรมการศึกษาทดลองรวบรวมพืชสมุนไพร	
7. การฝึกอบรมผู้จัดการสหกรณ์การเกษตร	
8. การศึกษาดูงานกลุ่มออมทรัพย์	
9. การฝึกอบรมแนวคิดและกระบวนการทำงานส่งเสริมเกษตรกรรมทางเลือก	เมตตานารี

โครงการ/แผนงาน/กิจกรรม	หน่วยงานที่ดำเนินงาน
10. การฝึกอบรมถักผ้าบ้านท่าข้าม	เมตตานารี
11. การฝึกอบรมปักผ้า – ถักผ้า	
12. การฝึกอบรมปักผ้าเทคนิคใหม่	
13. การฝึกอบรมทอผ้าบ้านสันป่าดิง	
14. กิจกรรมประชุมประจำเดือนคณะกรรมการศูนย์ ฯ	
15. กิจกรรมประชุมใหญ่สมาชิกศูนย์ ฯ	
16. กิจกรรมอบรมเสริมความรู้คณะกรรมการศูนย์	
17. การสัมมนาเรื่อง "การเพิ่มศักยภาพทางการตลาดและการเพิ่มมูลค่าโดยเทคนิคการเผา"	
18. สรุปผลการจัดการด้านการผลิตและการจำหน่าย	

จากแผนงาน/โครงการที่ ศพข. เน้นย้ำลงไป กระบวนการพัฒนาที่แสดงไว้ข้างต้นจะเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่สร้างกรอบความรู้สึกลึกซึ้งคิดให้เป็นอย่างสังคมพุทธ ที่ยังใช้หลักความประพฤติในรีตเป็นทางเดินไปสู่รูปแบบชีวิตที่พอดีเป็นกลาง ซึ่งความเป็นกลางหรืออุเบกขาเป็นธรรมชาติอันเลิศที่จะนำไปสู่ความอดทนอดกลั้นที่จะแสวงหาเทคโนโลยีที่เกินตัวและเห็นแก่ตัวได้อย่างดีเยี่ยม ซึ่ง ศพข. ได้แสดงให้เห็นแล้วว่ากระบวนการดังกล่าวมีขึ้นในหมู่สมาชิกโดยมีผู้นำเป็นเครื่องชี้นำที่สำคัญยิ่ง

1.2 การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (เพ็ง อ่าง, 2539)

แนวทางการพัฒนาแบบพึ่งตนเองของ ศพช. มีปรัชญาที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ ซึ่งในทางพุทธศาสนากลับมีแก่นสารที่แท้จริงที่การหลุดพ้นจากบ่วงกิเลส ซึ่งการมีนั้นย่อมเป็นทุกข์ทั้งสิ้น กระนั้น เพราะความที่เป็นเพียงปุถุชนธรรมดาที่ไม่อาจสลัดแอกนี้ได้โดยง่าย ความจำเป็นทางเศรษฐกิจจึงยังต้องเป็นที่ต้องการจากชีวิตมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม คุณธรรมอย่างหนึ่งที่ ศพช. ใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างกรอบหลักประกันความประพฤติของสมาชิกก็คือ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ สามัคคี ซึ่งแทบจะไม่ต้องการคำอธิบายแต่ประการใดต่อคุณธรรมทั้ง 4 อย่างนี้ ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้ถูกถ่ายทอดในรูปแบบของแผนงาน/โครงการ ดังตารางที่ 7 ต่อไปนี้

ตารางที่ 7

แสดงการจำแนกแผนงาน/โครงการของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทที่ดำเนินการในปี 2541

แนวทางการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ

โครงการ/แผนงาน/กิจกรรม	หน่วยงานที่ดำเนินงาน
1. กิจกรรมการส่งเสริมงานการตลาดของเกษตรกรยั่งยืน	เกษตรพัฒนา
2. การฝึกอบรมแปรรูปผลผลิตการเกษตรยั่งยืน	
3. การจัดทำปฏิทินผักพื้นบ้าน	
4. กิจกรรมปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษและผักพื้นเมือง	
5. งานผลิตปุ๋ยหมักเพื่อจำหน่าย	

โครงการ/แผนงาน/กิจกรรม	หน่วยงานที่ดำเนินงาน
6. การประชุมประจำเดือนคณะกรรมการสหกรณ์การเกษตรพัฒนา จำกัด	เกษตรพัฒนา
7. การประชุมสัมมนาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรพัฒนา จำกัด สามัญประจำปี 2541	
8. การฝึกอบรมบทบาทหน้าที่คณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์	
9. การดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์การเกษตรพัฒนา จำกัด ประจำปี 2541	
10. เงินทุนหมุนเวียน	
11. ธนาคารควาย – วัว	
12. ธนาคารข้าว	
13. กลุ่มออมทรัพย์	
14. กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เกษตรพัฒนา	
15. กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีบ้านกาดฮาว	เมตตานารี
16. กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีบ้านทรายมูล	
17. กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีบ้านโง้งนอก	
18. กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีบ้านหนองบัวน้อย	
19. กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีบ้านหนองก่าย	

โครงการ/แผนงาน/กิจกรรม	หน่วยงานที่ดำเนินงาน
20. กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีบ้านสันป่ายาง	เมตตานารี
21. กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีบ้านสันป่าตึง	
22. กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีบ้านหนองปลาวัน	
23. กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีบ้านอ้อย	
24. กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีบ้านป้อก	
25. กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีกลุ่มวัดป่าดาราภิรมย์	
26. กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีบ้านเมืองกะ	
27. กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีบ้านท่าข้าม	
28. กิจกรรมกลุ่มผลิตงานสมาชิกเมตตานารีบ้านสันโป่ง	
29. กิจกรรมกลุ่มผลิตงานสมาชิกเมตตานารีบ้านทรายมูล	
30. กิจกรรมกลุ่มผลิตงานสมาชิกเมตตานารีบ้านป่าไม้แดง	
31. กิจกรรมกลุ่มผลิตงานสมาชิกเมตตานารีบ้านสันป่ายาง	
32. กิจกรรมกลุ่มผลิตงานสมาชิกเมตตานารีบ้านอ้อย	
33. กิจกรรมกลุ่มผลิตงานสมาชิกเมตตานารีวัดป่าดาราภิรมย์	
34. กิจกรรมกลุ่มผลิตงานสมาชิกเมตตานารีบ้านหนองก่าย	
35. กิจกรรมกลุ่มผลิตงานสมาชิกเมตตานารีบ้านท่าข้าม	

โครงการ/แผนงาน/กิจกรรม	หน่วยงานที่ดำเนินงาน
36. กิจกรรมกลุ่มร้านค้าบ้านป้อก	เมตตานารี
37. กิจกรรมกลุ่มร้านค้าบ้านป่าไม้แดง	

แผนงาน/โครงการข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจแบบชาวบ้านมากกว่าการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเมือง

1.3 การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ (เพ็งอ้ง, 2539)

จุดด้อยในการดำเนินการของ ศพช. คือ การเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นปัจจัยนำเข้า (input) ในกระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งก็คล้ายกับชุมชนชนบทอื่น ๆ ที่ไม่อาจแสดงศักยภาพของการจัดการ จัดสรรในทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเต็มที่ อันเนื่องมาจากรัฐยังคงกุมอำนาจในส่วนนี้อยู่อย่างเหนียวแน่น อย่างไรก็ตาม แม้ชุมชนที่ ศพช. เข้าดำเนินการก็ได้ละเลยสถานะการเป็นเจ้าของของชุมชนแต่อย่างใดโดยจะเห็นได้จากการที่ ศพช. ยังมุ่งเน้นการจัดการระบบทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นผ่านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจและความสำนึกในความเป็นเจ้าของที่แท้จริงของชุมชน มีการจัดประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันต่อคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติรอบตัวอยู่เป็นประจำ เพื่อให้เกิดความหวงแหนในสิ่งที่เป็นสมบัติล้ำค่าของชุมชน

การที่ชุมชนเล็งเห็นความสำคัญของการมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นของตนเองนี่เองที่เป็นประตูไปสู่การยอมรับกระบวนการทัศน์ใหม่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนเพื่อกอบกู้สถานภาพความเป็นท้องถิ่นที่สมบูรณ์พร้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญ

ศพช. ยึดมั่นในหลักคำสอนทางพุทธศาสนาต่อการใช้ปัญญาในการกระทำ มีการไตร่ตรองให้รู้ถึงบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ มีความเห็นที่ถูกต้องในทำนองคลองธรรม ซึ่งนำไปใช้ในการพิจารณาถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสำนึก นั่นหมายถึงผลของการกระทำย่อมส่งผลต่อผู้ที่ก่อไว้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ว่าวิถีการพัฒนาตามแนวทางของ ศพช. จะไม่

ได้ให้สาระที่ชัดเจนต่อความได้เปรียบด้านทรัพยากรธรรมชาติก็ตาม แต่ผลพวงของการประพฤติดังกล่าวปฏิบัติอย่างถูกต้องย่อมส่งผลให้ชุมชนเกิดสำนึกถึงคุณค่าของสิ่งนั้นได้ด้วยตนเองในที่สุด

1.4 การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ (เพ็งอ้าง, 2539)

หากการพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติเป็นจุดด้อยแนวทางการพัฒนาตามแบบอย่างของ ศพช. และองค์กรพัฒนาเอกชนแทบทุกหน่วยงานแล้ว การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจก็คือจุดเด่นที่สุดของแนวทางการพัฒนาตามแบบอย่างของ ศพช. ที่เป็นสาระสำคัญยิ่งกว่าปัจจัยอื่นใดเลยทีเดียว ทั้งนี้เพราะการพึ่งตนเองทางจิตใจก็คือการมีสภาพจิตใจที่กล้าแข็ง อดกลั้นที่จะต่อสู้กับสิ่งที่ล่อตาล่อใจในโลกิยรูปที่เป็นบ่อเกิดแห่งความขุ่นมัวของคราบกิเลส ซึ่งตัวกิเลสนี้เองที่บั่นทอนความสุขใสในจิตใจของมนุษย์ให้หลงทางไปกับความโลดแล่นอย่างหาที่สุดมิได้ของจิตใจมนุษย์ ด้วยจิตใจของมนุษย์มิได้พึ่งพาตนเองหากแต่มุ่งหน้าไปพัวพันกับสิ่งที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของจิตวิญญาณ นั้นย่อมเป็นสัญญาณอันตรายอย่างยิ่งต่อชุมชนที่มีความอ่อนแอที่จะต่อต้านภัยแห่งทุนนิยมที่ทรงอิทธิพลยิ่งนักในปัจจุบัน

การควบคุมจิตใจให้อยู่ในกรอบเป็นสิ่งที่ยากเกินความสามารถของปุถุชนธรรมดา ยิ่งในยุคที่สังคมเมืองเป็นแม่แบบพฤติกรรมทุกรูปแบบขงสังคมไทยด้วยแล้ว ยิ่งทำให้จิตใจมนุษย์ยากที่จะสงบมั่นคงในกรอบพฤติกรรมที่พอเพียงได้ ศพช. เข้าใจถึงความอ่อนไหวของชุมชนชนบทได้ก็เนื่องมาจากปัญหาที่เข้าถึงสภาพพื้นฐานแห่งจิตวิญญาณของมนุษย์โดยธรรมที่มีอยู่ นั่นคือ การตั้งมั่นอยู่ในธรรม ซึ่งการรักษาธรรมในจิตก็คือการขัดเกลาคราบกิเลสที่ฉาบเหนือนอกของเปลือกจิตใจให้เบาบางลงไป แม้ต้องใช้ระยะเวลามาก แต่ก็สามารถปฏิบัติให้เห็นผลโดยเปรียบเทียบได้ด้วยธรรมที่เรียกว่า “ความเพียร” นั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ กระบวนการพัฒนาของ ศพช. จึงเน้นการพัฒนาจิตใจเพื่อเป็นแสงนำทางการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการจัดให้มีหลักสูตรการอบรมและประชุมในแผนงานพัฒนากลุ่มพระสังฆพัฒนาชุมชนล้านนา โดยมีเป้าหมายเพื่อให้พระสงฆ์สามารถบริหารงาน และจัดการกลุ่ม มีการหนุนช่วยกันอย่างเป็นจริง ได้ด้วยตัวของกลุ่มเอง ตามแนวทางที่ถูกต้อง เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และงานพัฒนาชุมชนตามนโยบายและทิศทางการดำเนินงานของ ศพช. จำนวน 3 กิจกรรม คือ

1. การประชุมเชิงปฏิบัติการประจำเดือนคณะกรรมการกลุ่มสังฆพัฒนาชุมชน
ล้านนา

โดยมีหลักการและเหตุผล คือ กลุ่มสังฆพัฒนาชุมชนล้านนา เป็นกลุ่มของ
พระสงฆ์ที่มีความสนใจด้านงานพัฒนา ซึ่งโดยปกติแล้วพระสงฆ์เหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา
ของหมู่บ้านอยู่แล้ว อย่างน้อยที่สุดก็เป็นที่เป็นที่ปรึกษาของสมาชิกชาวบ้าน ในการดำเนินกิจกรรมงาน
พัฒนาด้านต่าง ๆ ทำให้มีความใกล้ชิดได้รับทราบปัญหา ความต้องการต่าง ๆ ของชาวบ้านเป็น
อย่างดี พระสงฆ์นักพัฒนาเหล่านี้ได้มีการรวมตัวกันเพื่อหนุนช่วยในการทำกิจกรรมซึ่งกันและกัน ตั้ง
เป็นกลุ่มชื่อว่า กลุ่มสังฆพัฒนาชุมชนล้านนา มีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มเหมือนกับ
กลุ่มองค์กรทั่ว ๆ ไป การทำกิจกรรมมีทั้งที่เป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม ดังนั้นเพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ
ได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดชะงัก วิธีการหนึ่งก็คือการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง
เป็นประจำ จึงได้จัดให้มีการประชุมประจำทุก 3 เดือน ในส่วนของคณะกรรมการบริหารเพื่องาน
พัฒนากลุ่มจะยั่งยืนและก้าวหน้า

มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ

1. เพื่อให้คณะกรรมการกลุ่ม ฯ ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
ในการทำกิจกรรม
2. เพื่อร่วมกันทำแผนงานที่ได้เสนอไว้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง
3. เพื่อเป็นเวทีหนึ่งในการเสริมสร้างกำลังใจในการทำงานต่อไป

ผลการดำเนินงานข้างต้นปรากฏว่า การประชุมแต่ละครั้งจะมีเนื้อหาคล้าย ๆ กัน
แต่จะต่างกันในส่วนของรายละเอียดแต่ละเดือน เช่น การสรุปงานแต่ละรูปทุก ๆ สามเดือน สมาชิก
จะได้สรุปกิจกรรมรายบุคคลที่ได้ทำไป จากนั้นก็สรุปกิจกรรมของกลุ่มที่ได้ทำในรอบปี เป็นการ
กำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ในการทำงานกลุ่มแต่ละครั้ง สังเกตได้ว่า ในการประชุมประจำเดือนนั้น
นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากในกระบวนการทำงานกลุ่ม สำหรับกลุ่มสังฆพัฒนานั้น ในเรื่องการประชุม
ประชุมประจำเดือนนั้น จะสามารถทำได้ในเรื่องของการดำเนินการประชุม แต่ยังขาดพระสงฆ์หรือ

ตัวแทนที่จะมาเป็นคนประสาน เพื่อให้เกิดเวทีแต่ละครั้งขึ้น ถ้ากลุ่มสังฆพัฒนาสามารถดำเนินการตรงนี้ได้จะทำให้กลุ่มสามารถบริหารจัดการงานกลุ่มเองได้เกือบทั้งหมด ซึ่งจะทำให้เป้าหมายของงานพระสงฆ์ที่ได้

2. การอบรมเสริมความรู้แลกเปลี่ยนดูงานกลุ่มสังฆพัฒนาชุมชนล้านนา

พระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนาชุมชนล้านนา เป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่รวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมด้านงานพัฒนา ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท วัดป่าดาราภิรมย์ มาโดยตลอด กิจกรรมที่ทำมีทั้งกิจกรรมรายบุคคล หมายถึงกิจกรรมที่ทำในชุมชนของท่านเองร่วมกับสมาชิกชาวบ้าน และกิจกรรมกลุ่มที่ดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการ โดยมีโครงการที่กลุ่มดำเนินงานคือ จัดประชุมคณะกรรมการบริหารงานกลุ่มเป็นประจำทุก 3 เดือน 1 ปี จะมีการประชุม 4 ครั้ง มีโครงการเสริมความรู้ให้กับสมาชิกกลุ่มสังฆพัฒนาอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ซึ่งกำหนดในรูปแบบการศึกษาแลกเปลี่ยนดูงานกลุ่มสมาชิกกลุ่มสังฆพัฒนาชุมชนล้านนา นอกจากนี้ยังมีโครงการประชุมสัมมนาประจำปีสมาชิกกลุ่มสังฆพัฒนา ซึ่งทุก ๆ ปีจะกำหนดไว้ประมาณเดือนธันวาคม ทั้งหมดเป็นกิจกรรมที่จะทำให้สมาชิกกลุ่มได้มีงานทำ ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง พัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์เองเพื่อร่วมกันผลักดันกลุ่มให้เจริญต่อไป

มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสังฆพัฒนาได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน
2. เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ ความคิดในการทำงานพัฒนาให้กับสมาชิกกลุ่มสังฆพัฒนา

3. เพื่อเป็นการเสริมสร้างกำลังใจในการทำงานกลุ่มต่อไป

ในการการอบรมเสริมความรู้แลกเปลี่ยนดูงานกลุ่มสังฆพัฒนาชุมชนล้านนามีขั้นตอนการดำเนินงานสำคัญ ๆ อยู่ทั้งการจัดประชุมคณะกรรมการกลุ่มเพื่อเสนอให้มีการศึกษาดูงานพร้อมทั้งกำหนดเนื้อหากิจกรรมระยะเวลา และสถานที่ โดยให้เจ้าหน้าที่ประสานงานเตรียมสถานที่ในการ

แลกเปลี่ยนดูงาน และจัดการประชาสัมพันธ์ ส่งจดหมาย เยี่ยมเยียนพบปะสมาชิกเพื่อเชิญชวนเข้าร่วมโครงการ และสุดท้ายจะจัดทำและเสนอโครงการต่อที่ประชุม ศพช. เพื่อพิจารณาอนุมัติงบประมาณ นอกจากนี้ อาจมีการนำสมาชิกออกเยี่ยมชมกิจกรรมของหมู่บ้านต่าง ๆ ในคราวเดียวกัน

จากผลการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มสังฆพัฒนาชุมชนลำนานานั้น ปรากฏว่าได้ร่วมประชุมและได้รับความรู้จากการศึกษาแลกเปลี่ยนดูงานจากหมู่บ้านน้ำจ้ำ โดยท่านพระครูพิศาลเจติยารักษ์ ได้บรรยายภาพกว้าง ๆ ของบ้านน้ำจ้ำ ตลอดจนกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมา หลังจากนั้นท่านพระครูก็ได้พาพระกลุ่มสังฆพัฒนา เยี่ยมชมกิจกรรมในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า การเลี้ยงหมู แก๊สชีวภาพ กลุ่มทำกระดาษสา และเกษตรผสมผสาน เป็นต้น เมื่อเสร็จสิ้นโครงการครั้งนี้แล้ว ยังผลให้สมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนกัน ทั้งในกิจกรรมที่ได้มาดูแลเปรียบเทียบกับกิจกรรมของตัวท่านสมาชิกเอง เพราะมีบางท่านที่ได้นำชาวบ้านมาร่วมดูงานด้วย ทำให้ตัวของชาวบ้านเองได้มาเห็นของจริง และสัมผัสด้วยตนเอง กลุ่มสังฆพัฒนาเองก็ได้ความคิดในการที่จะนำไปปรับหรือประยุกต์ใช้ในชุมชนของตนเองต่อไป ทำให้สมาชิกมีกำลังใจในการที่จะทำงานพัฒนามากขึ้น ทั้งในส่วนของสมาชิกที่มาเยี่ยมชม และในส่วนของสมาชิกที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ซึ่งก็เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาดูงานครั้งนี้เป็นอย่างดี

3. การประชุมสัมมนาสมาชิกกลุ่มสังฆพัฒนาชุมชนลำนานาประจำปี

เนื่องจากกลุ่มสังฆพัฒนาชุมชนลำนานา เป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่สนใจและดำเนินกิจกรรมด้านงานพัฒนาชุมชนร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านในท้องถิ่นของตนเอง พระสงฆ์เหล่านี้ได้มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมร่วมกัน มีแผนการทำงานร่วมกัน มีการจัดโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม โดยคณะกรรมการ ในแต่ละปีมีกิจกรรมร่วมกัน เช่น การประชุมสามัญประจำปี 3 เดือน ต่อหนึ่งครั้ง มีการอบรมเสริมความรู้ด้านต่าง ๆ ให้กับสมาชิกมีการประชุมใหญ่สมาชิกปีละ 1 ครั้ง ในการประชุมสัมมนาใหญ่นี้เป็นการสรุปงานตลอดทั้งปี พร้อมทั้งวางแผนการทำงานในปีต่อไป ซึ่งจะได้ร่วมกันกำหนดแนวทางการทำงานของกลุ่มต่อไปอีกด้วย ตลอดจนการช่วยกันแสดงความคิดเห็นกิจกรรมต่าง ๆ ในการผลักดันให้กลุ่มเจริญก้าวหน้า เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการพึ่งตนเองต่อไป

มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อเป็นการพบปะแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกกลุ่มสังฆพัฒนา
2. เพื่อเป็นการนำเสนอรายงานผลการดำเนินงานกิจกรรมของสมาชิกแต่ละ
3. เพื่อร่วมกันกำหนดแผนกิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มในปีต่อไป
4. เพื่อช่วยกันระดมความคิดเห็นข้อเสนอแนะในการทำงานกลุ่มต่อไป

รูป

ในทางปฏิบัติคณะกรรมการกลุ่มร่วมกับเจ้าหน้าที่กำหนดวัน เวลา สถานที่ และเนื้อหาการประชุมแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินการจัดเตรียมการประชุมสัมมนา แจ้งสมาชิกกลุ่มรับทราบโดยทั่วถึง เสนอโครงการต่อมูลนิธิฯ เพื่อขอพิจารณาอนุมัติโครงการ ซึ่งมีสถานที่ วัดดงมะไฟ (แม่บ่อน) ต.โหล่งขอด อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ กำหนดกลุ่มเป้าหมายไว้จำนวน 22 คน

ภายหลังจากได้มีการประชุมสรุปงานของกลุ่มสังฆพัฒนา ทั้งที่เป็นงานกลุ่มและงานรายบุคคล มีการคุยกันเรื่องแนวทางการทำงานของกลุ่มต่อไป ได้มีการเยี่ยมเยียน และศึกษาดูงานไปพร้อม ๆ กัน ผลการดำเนินงานหลังจากโครงการเสร็จสิ้นไปแล้ว ทำให้สมาชิกกลุ่มสังฆพัฒนาชุมชนล้านนา ได้ร่วมกันสรุปกิจกรรมที่ทำมาในรอบปีที่ผ่านมาและได้ร่วมกันกำหนดแผนงานปีถัดไป นอกจากนี้ กลุ่มสังฆพัฒนายังมีแนวโน้มในการทำงานที่เป็นลักษณะพึ่งตัวเอง เริ่มบริหารจัดการโครงการต่าง ๆ โดยตัวของกลุ่มเอง ทำให้เป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ถึงเรื่องความสามารถ ทางการบริหาร ใกล้เคียงที่จะถึงเป้าหมาย ซึ่งสมาชิกทุกคนต่างมีความพอใจในการประชุมและยังได้ข้อคิดหรือประสบการณ์การทำงาน การทำกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ จากการศึกษาดูงาน เช่น การทำยาสมุนไพร การทำอาชีพกระดาษสาของกลุ่มแม่บ้าน อำเภอพร้าว และโรงสีข้าวของสหกรณ์การเกษตรพร้าว จำกัด เป็นต้น

ข้อสังเกตของผู้วิจัย

จากโครงการที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสังฆพัฒนาชุมชนล้านนาทั้ง 3 โครงการข้างต้น อาจสังเกตได้ถึงความพยายามของ ศพช. โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระธรรมดิลกที่พยายามจะรังสรรค์หรือปั้นแต่งพระสงฆ์นักพัฒนาขึ้นมาแทนที่ โดนผ่านกระบวนการเรียนรู้ของ ศพช. เอง แต่จากการศึกษาข้อเท็จจริงในโครงการทั้ง 3 โครงการแล้ว ปรากฏว่า แทบจะไม่มีพระสงฆ์รูปใดให้ความสนใจต่อการอุทิศตนเพื่อเป็นประโยชน์ของสังคมชุมชนเลย เนื่องจากพระสงฆ์ที่มีอายุน้อยหรือบวชเรียนมาในระยะเวลาไม่นาน มักจะให้ความสนใจต่อการศึกษาศาสนธรรมวินัยในวิถีปฏิบัติมากกว่าการปฏิบัติตนเอง การที่จะต้องสูญเสียเวลาไปกับการศึกษาและปฏิบัติการเชิงพัฒนาชุมชนนั้นถือเป็นเรื่องปลื้มก้อยในกิจของสงฆ์ แม้ว่าจะเป็นการช่วยเหลือสังคมอย่างแท้จริงรูปแบบหนึ่งก็ตาม ความพยายามของ ศพช. จึงค่อนข้างจะมีปัญหาและเกิดอุปสรรคในประเด็นนี้ และยังคงอาจเป็นไปได้ว่าจุดเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ ศพช. และพระธรรมดิลกเกิดความวิตกว่าอาจไม่มีผู้สืบทอดแนวความคิดของผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแบบอย่างของ ศพช. นอกจากนั้น ตามรายงานการปฏิบัติงานของ ศพช. ในปี พ.ศ. 2541 นั้น ปรากฏว่างบประมาณที่ใช้จ่ายเพื่อการดำเนินงานในกลุ่มสังฆพัฒนาก็ลดลงจากเดิมใน พ.ศ. 2538 จำนวน 71,017.00 บาท เหลือเพียงแค่ 26,520.00 บาท ในเวลาเพียง 4 ปี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการลดความสำคัญในการพัฒนาตรงจุดนี้ลงไปอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งหากไม่หาทางแก้ไข ก็อาจเป็นจุดเริ่มต้นของความล้มเหลวของ ศพช. ก็เป็นไปได้

1.5 การพึ่งตนเองได้ทางสังคม (เพ็งอ้าง, 2539)

การพึ่งตนเองได้ทางสังคมมีความสลับซับซ้อนมากกว่าการพึ่งตนเองในแง่มุมอื่นที่ได้กล่าวมาแล้วเนื่องจากสังคมย่อมต้องมียอดประกอบและระบบความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนมากกว่าตัวบุคคล กล่าวให้ง่ายเข้าก็คือ "คนยิ่งมากก็เลสก็มากตามไปด้วย" นั่นเอง

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถแยกกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดพัฒนาการในด้านสังคม นั่นคือ การมีกิจกรรมร่วมกัน มีการเกื้อกูลกัน สามัคคีร่วมกัน ตลอดจนการ

ผืนที่กำลังให้เข้มแข็งในชุมชน โดยพิจารณาได้จากกิจกรรมที่ ศพช. ดำเนินการไปแล้ว ดังตารางที่ 8 ต่อไปนี้

ตารางที่ 8

แสดงการจำแนกแผนงาน/โครงการของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทที่ดำเนินการในปี 2541
แนวทางการพึ่งตนเองทางสังคม

โครงการ/แผนงาน/กิจกรรม	หน่วยงานที่ดำเนินงาน
1. งานสืบสานวัฒนธรรมล้านนา	เกษตรพัฒนา
2. การประชุมสามัญประจำเดือนคณะกรรมการหน่วยเกษตรพัฒนา	
3. การประชุมคณะกรรมการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เกษตรพัฒนา	
4. การประชุมสัมมนาใหญ่คณะกรรมการหน่วยเกษตรพัฒนาประจำปี พ.ศ. 2541	
5. การติดตามและประเมินผลกิจกรรมบ้านถ้ำลอด	
6. การติดตามและประเมินผลกิจกรรมบ้านบ่อควา	
7. การติดตามและประเมินผลกิจกรรมบ้านกาดฮาว	
8. การติดตามและประเมินผลกิจกรรมบ้านป่าเมี่ยงแม่สาย	
9. ศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียน	
10. การประชุมสมัยสามัญคณะกรรมการชมรมครูพี่เลี้ยงเด็กเล็กล้านนา	

โครงการ/แผนงาน/กิจกรรม	หน่วยงานที่ดำเนินงาน
11. การอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับครูเด็กเล็กผู้ไม่มีวุฒิครูปฐมวัย	เกษตรพัฒนา
12. การประชุมสัมมนาสมาชิกชมรมครูพี่เลี้ยงเด็กเล็กล้านนา	
13. การอบรมเสริมความรู้ครูพี่เลี้ยงหลักสูตรด้านโภชนาการและการเขียนโครงการ	
14. การศึกษาการสรุปทเรียนกระบวนการติดตามประเมินผลงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วม	
15. การฝึกอบรมการติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วม	
16. การประชุมเครือข่ายคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ	
17. การประชุมสรุปและประเมินผลกิจกรรมตามแผนงานครึ่งปีแรกประจำปี 2541	
18. งานส่งเสริมประเพณีสงกรานต์	
19. งานส่งเสริมประเพณีลอยกระทง	
20. การประชุมคณะกรรมการกลางเมตตานารี	เมตตานารี
21. การประชุมใหญ่สมาชิกเมตตานารีประจำปี	
22. การประชุมสรุปและประเมินผลกิจกรรมกลุ่มเมตตานารี กลุ่ม 17	

ระดับที่สาม คือ การพันทุกซ์ ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของสาวกแห่งพระศาสดาในพุทธศาสนา ผลการดำเนินงาน (Objective) ในระดับที่สามหรืออาจเรียกว่าระดับสุดยอดเป็นผลมาจากสภาวะการพึ่งตนเองที่คงรูปได้บ้างแล้วและยังต้องการการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ และถูกทิศทางในเวลาเดียวกัน สภาวะสุดยอดนี้เป็นเกณฑ์การวัดผลทางปัญญาเชิงจิตวิญญาณมากกว่าการวัดด้วยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ การพิสูจน์อาจต้องอาศัยความเชื่อมั่น ศรัทธาของมนุษย์ และยังต้องอาศัยเวลาที่อาจไม่แน่นอนในการตัดสินใจด้วย เช่น ความเบาบางของกิเลส ความตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นเพียงนามธรรมทั้งสิ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงดูเหมือนว่าชุมชนอาจไม่สามารถบรรลุถึงความสำเร็จระดับนี้เลย แต่จริง ๆ แล้วกลับมิใช่เช่นนั้น เพราะแม้ขณะที่กระบวนการพัฒนายังไม่สิ้นสุดบางครั้งเมื่อมีเหตุปัจจัยเอื้ออำนวยก็อาจเกิดผลลัพธ์ที่อยู่ในระดับที่สามก็เป็นได้ เนื่องจากสภาวะจิตใจของมนุษย์อาจเกิดความมั่นคงหรือมานะพยายามขึ้นได้หากมีความตั้งใจจริงเมื่อเป็นเช่นนี้ก็อาจทำให้จิตใจที่กำลังวุ่นวายหรือหลงทางเปลี่ยนเป็นสงบถูกต้องได้เช่นกัน

5.4 ความเป็นไปได้เกี่ยวกับอนาคตของผู้นำองค์กร

ในประเด็นสุดท้ายนี้ถือเป็นหัวข้อสำคัญที่ต้องการศึกษาถึงความเป็นไปได้เกี่ยวกับสถานการณ์การวางตัวแทนของพระธรรมดิลกในฐานะผู้นำองค์กรคนใหม่ของ ศพช. ซึ่งการนำเสนอหัวข้อนี้ก็เนื่องมาจากการศึกษาเกี่ยวกับตัวผู้นำองค์กรเป็นเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญที่สุดในงานวิจัยนี้ หรืออาจเรียกได้ว่าองค์กรจะตกอยู่ในสถานการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดระหว่างการสืบต่อการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องกับการยุติหรือเสื่อมถอยลงของบทบาทความเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในจังหวัดเชียงใหม่และภาคเหนือตอนบนไปในที่สุด ดังนั้น การวางตัวผู้นำคนใหม่เพื่อสานต่อการทำงานอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นประเด็นการศึกษาที่สำคัญตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

ในกรณีของ ศพช. ซึ่งตำแหน่งที่มีความสำคัญถัดจากผู้นำ คือ ประธานกรรมการ หรือ ประธานมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท ได้แก่ ตำแหน่งรองประธาน ซึ่งปัจจุบันคือ พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์ และตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งที่สื่อความหมายถึงการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำสูงสุดต่อไปนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องพบว่าตำแหน่งรองประธานได้รับการคัดเลือกจากพระธรรมดิลกเองเพื่อให้ช่วยเหลืองานใน ศพช. โดยเป็นที่เข้าใจว่าจะให้ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสนามต่อ

ไป แต่ข้อเท็จจริงกลับกลายเป็นว่า ตำแหน่งรองประธานในปัจจุบันยังไม่มีความแน่นอนว่าจะเป็นผู้สืบทอดตำแหน่งผู้นำต่อจากพระธรรมดิลกหรือไม่ เนื่องจาก การชบเซาของงานสัมมนาที่มีบทบาทลดน้อยถอยลง พระธรรมดิลกกล่าวไว้ว่า

“สิ่งเหล่านี้มันเป็นเรื่องธรรมดา บางครั้งก็เสื่อม บางครั้งก็เจริญ ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ยั่งยืน ซึ่งการสรรหาผู้นำไม่จำเป็นต้องสรรหา ทำงานไปก็จะเห็นเอง” (สัมภาษณ์พระธรรมดิลก, วันที่ 23 พฤศจิกายน 2542)

ซึ่งใกล้เคียงกันกับผลการวิเคราะห์ในคำถามที่ 9 ที่ถามว่าใครคือผู้ที่สมควรเป็นผู้นำต่อจากพระธรรมดิลก โดยได้รับคำตอบในเชิงความเป็นไปได้ที่ ศพช. อาจมีผู้นำที่มาจากพระสงฆ์หรือฆราวาสก็ได้ทั้งสองกรณี และยังสอดคล้องกับแนวความคิดของพระธรรมดิลกต่อการปล่อยวางในการสรรหาผู้สืบทอดตำแหน่งในประเด็นดังกล่าว